

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky

**Role asistenta pedagoga při edukaci žáků v internátním zařízení
Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně**

Bakalářská práce

Autor: Veronika Korfová

Studijní program: Speciální pedagogika

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Oponent práce: Mgr. et Mgr. Markéta Hujerová, MBA



Zadání bakalářské práce

Autor: Veronika Korfová

Studium: P20K0354

Studijní program: B0111A190019 Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

Název bakalářské práce: **Role asistenta pedagoga při edukaci žáků v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně.**

Název bakalářské práce AJ: The role of the teaching assistant during education of pupils in the boarding facility of the Olga Havel Business Academy , Janske Lazne

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou asistenta pedagoga a jeho rolí při edukaci žáků se specifickými vzdělávacími potřebami v internátním zařízení speciální střední školy. Teoretická část definuje pojetí pedagogické asistence a edukační zásady, kompetence, činnosti a kvalifikační a osobnostní předpoklady asistenta pedagoga, specifické vzdělávací potřeby cílové skupiny žáků. Popisuje legislativní rámec jeho zařazení v rámci školy.

V empirické části bude využita kvalitativní výzkumná strategie, technika polostrukturovaného rozhovoru.

ČADILOVÁ, Věra, ŽAMPACHOVÁ, Zuzana et al. *Povolání: asistent pedagoga: kompetence asistenta pedagoga podporujícího žáky s poruchou autistického spektra*. Praha: Pasparta Publishing, s.r.o., 2021. 75 s. ISBN 978-80-88290-97-1.

FISCHER, Slavomir, ŠKODA, Jiří, SVOBODA, Zdeněk, ZILCHER, Ladislav. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální*. Praha: Stanislav Junaňák - TRITON, 2014. 299 s. ISBN 978-80-7387-792-7.

KENDÍKOVÁ, Jitka. *Vademecum asistenta pedagoga*, 2. vydání. Praha: PASPARTA Publishing, s. r. o., 2020. 135 s. ISBN 978-80-88290-50-6

Zadávací pracoviště: Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Markéta Hujerová, MBA

Datum zadání závěrečné práce: 9.12.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Role asistenta pedagoga při edukaci žáků v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně* vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 23. 3. 2023

Veronika Korfová

Poděkování

Mé poděkování náleží paní Mgr. Zuzaně Truhlářové, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, poskytnuté konzultace a milý přístup při zpracovávání předkládané bakalářské práce. Poděkování patří též mojí mamince, dceři a muži za jejich podporu a trpělivost.

Anotace

KORFOVÁ, Veronika. *Role asistenta pedagoga při edukaci žáků v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 63 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou edukace středoškolských žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové v Janských Lázních. Teoretická část definuje výchovu a vzdělávání těchto žáků, legislativní rámec, formy a zásady speciálního vzdělávání. Dalším tématem je asistent pedagoga, jeho náplň práce, kvalifikační a osobnostní předpoklady pro vykonávání této pracovní pozice. Specifika pracovních činností asistentů pedagoga v tomto školském zařízení vyplývají z ojedinělého charakteru školy a jejího historického vývoje, zároveň souvisí s výchovnými cíli internátního zařízení. Pro zajímavost jsou v bakalářské práci uvedeny nabízené studijní obory a rozdělení žáků do podoborů speciální pedagogiky v aktuálním školním roce dle převažujícího zdravotního postižení. Praktická část interpretuje jednak vnímání rolí samotnými asistenty pedagoga při edukaci žáků v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, tak faktory, které ovlivňují pracovní spokojenost. Ta se odráží na kvalitě vykonávané práce. Cílem bakalářské práce je tyto subjektivně vnímané role a faktory popsat.

Klíčová slova: asistent pedagoga, internátní zařízení, žák, edukace, specifika, faktory

Annotation

KORFOVÁ, Veronika. *The role of the teaching assistant during education of pupils in the boarding facility of the Olga Havel Business Academy, Janské Lázně*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 63 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis deals with the issue of education of secondary school pupils with special educational needs in the boarding facility of the Olga Havel Business Academy in Janské Lázně. The theoretical part defines the education and education of these pupils, the legislative framework, forms, and principles of special education. Another topic is the special educational assistant, his job description, work, and personality qualities for performing this position. The specifics of the work activities of the special needs assistants in this school facility result from the unique nature of the school and its historical development, while also related to the educational goals of the boarding facility. Interestingly, the offered fields of study and the division of pupils into special education in the current school year according to the prevailing disability are listed in the bachelor thesis. The practical part interprets both the perception of roles by the special educational needs assistants in the education of pupils in the boarding facility of the Business Academy of Olga Havel, Janské Lázně, as well as factors that affect work satisfaction. This is reflected in the quality of the work. The aim of the bachelor thesis is to describe these subjectively perceived roles and factors.

Keywords: special educational needs assistant, boarding facility, pupil, education, specifics, factors

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 23. 3. 2023

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	9
1 Výchova a vzdělávání dětí, žáků a studentů se SVP	11
1.1 Legislativní rámec integrativního a inkluzivního vzdělávání	11
1.2 Formy speciálního vzdělávání.....	13
1.3 Dítě, žák a student se speciálními vzdělávacími potřebami.....	14
1.4 Didaktické zásady	16
2 Asistent pedagoga	18
2.1 Definice a legislativní ukotvení	18
2.2 Náplň práce	19
2.3 Kvalifikační předpoklady pro vykonávání pozice	21
2.4 Osobnostní předpoklady.....	22
2.5 Problematické momenty.....	23
3 Škola a internátní zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně.....	25
3.1 Historie školy	25
3.2 Typy studijních oborů	26
3.3 Internát jako školské zařízení.....	29
3.4 Vzdělávací cíle internátního zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně.....	30
3.5 Role asistenta pedagoga v internátním zařízení Olgy Havlové, Janské Lázně	32
4 Úvod do praktické části bakalářské práce.....	36
4.1 Výzkumné otázky.....	36
4.2 Metodologie výzkumného šetření	38
4.3 Popis výzkumného souboru	39
4.4 Etické zásady výzkumného šetření	40
4.5 Otevřené kódování	41
4.6 Technika „vyložení karet“.....	42
5 Interpretace výzkumného šetření	43

5.1	Interpretace dílčí výzkumné otázky 1	43
5.2	Interpretace dílčí výzkumné otázky 2	46
5.3	Interpretace dílčí výzkumné otázky 3	50
6	Závěr výzkumného šetření, odpověď na hlavní výzkumnou otázku a diskuse	52
	Závěr	55
	Seznam zdrojů.....	57
	Seznam příloh	63
	Přílohy.....	I
	Příloha A Pracovní list č. 1, přepis rozhovoru, informant č. 1	I
	Příloha B Pracovní list č. 2, barevné odlišení odpovědí na dílčí výzkumné otázky ...	IX
	Příloha C Pracovní list č. 3, specifika práce všech informantů	XI

Úvod

Asistent pedagoga je již téměř dvacet let součástí přímé podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami nejen ve školách, ale i školských zařízeních. U dětí a žáků plní mnohdy zásadní roli průvodce, podporovatele, pomocníka, ale často i kamaráda, který jim pomáhá řešit nejen problémy týkající se školní výuky.

Hlavním posláním funkce asistenta pedagoga je podpořit trend inkluzivního vzdělávání a pomáhat při začlenění dítěte, žáka do běžného školního prostředí. Pro žáky na středních školách jsou přínosnou součástí přípravy na budoucí samostatný život včetně pracovního uplatnění. Na druhé straně dosavadní zkušenosti poukazují na některé problémy, kterým tato profese čelí. Jedná se například o nepochopení role asistenta pedagoga v kolektivu pedagogických pracovníků nebo nejednotnost činností asistenta pedagoga. Důsledkem bývá jednak negativní vliv na samotného uživatele, tedy žáka a za druhé vysoká míra fluktuace na těchto pozicích, slabý nebo žádný kariérní postup a nedostatečné ohodnocení této činnosti zvláště u žáků s těžkým zdravotním postižením.

Tématem bakalářské práce je role asistenta pedagoga při edukaci žáků v internátním zařízení střední školy zřízené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy dle § 16 odst. 9 školského zákona.

Cílem práce je zjistit a interpretovat subjektivní vnímání role samotnými asistenty pedagoga. Tuto problematiku shledávám důležitou a zajímavou, jelikož je nejen aktuální, ale zároveň zejména laickou veřejností často diskutovanou. K výběru tématu mě rovněž vedla osobní zkušenost. Na pozici asistentky pedagoga jsem v internátním zařízení pracovala dva roky. Nyní pracuji na pozici vychovatelky, mám tedy možnost konfrontace.

Bakalářská práce se v teoretické části věnuje základní terminologii a výkladu pojmů, legislativnímu rámci, náplni práce, kvalifikačním a osobnostním kompetencím asistenta pedagoga a dále popisuje školu a internátní zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně. Výzkumná část interpretuje vnímání role asistentů pedagoga v internátním zařízení. Odhaluje určitá úskalí výkonu této pracovní pozice. Na základě zjištěných údajů výzkumu je poukazováno na nedostatky, rizikové aspekty, ale i asistenty pedagoga vnímané výhody. Po vyhodnocení výsledků je objasňováno subjektivní vnímání role samotnými asistenty pedagoga v pracovním kolektivu internátu.

Zjištění, která vychází z výzkumného šetření mohou přispět ke zkvalitnění spolupráce pedagogických pracovníků zařízení. Některé poznatky mohou být přínosné nebo inspirující jak pro vedení úseku internátního zařízení, tak pro vedení celé školy.

Pro výzkumné šetření byl zvolen kvalitativní výzkum, který umožňuje hlubší poznání zkoumaného problému a přináší více konkrétních informací, než by mohl získat výzkum kvantitativní. Jako metoda sběru dat byl použit polostrukturovaný rozhovor. Výzkumný soubor je tvořen třemi asistentkami pedagoga a dvěma asistenty pedagoga, kteří aktuálně mají praxi v edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami delší než 3 roky.

1 Výchova a vzdělávání dětí, žáků a studentů se SVP

Lidé se zdravotním postižením by měli žít stejný život jako jejich intaktní spoluobčané. Žít ve své rodině, s pocitem bezpečí a lásky. Mít možnost vzdělávat se, a to se svými vrstevníky. Škola by měla být schopna těmto dětem, žákům a studentům umožnit maximální rozvoj jejich schopností a dovedností. Kromě výchovy a vzdělávání by jim mělo být umožněno věnovat pozornost také zájmovým a sportovním aktivitám a rozvoji morálních hodnot (Švarcová, 2012).

„Pojmem děti a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami označujeme v souladu se školským zákonem vzdělávající se jedince, kteří k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění a užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebují poskytnutí podpůrných opatření. Jedná se o nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách, které odpovídají zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám žáka, a které těmto žákům bezplatně poskytuje škola a školské zařízení.“ (Národní pedagogický institut České republiky, 2022, online).

1.1 Legislativní rámec integrativního a inkluzivního vzdělávání

Pojmy integrace a inkluze se velmi často špatně chápou, dochází k chybné interpretaci. V některých případech je integrace, jako synonym pro začlenění, považována za nižší stupeň inkluze (chápáno jako splynutí). Obecně pojem integrace lze chápat jako scelení, ucelení, sjednocení. Skulit a Zikl (2011) uvádějí, že zapojení dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol a kolektivů bude mít velmi pozitivní vliv na tyto žáky zejména díky zkušenostem s intaktními vrstevníky. Přitom budou respektovány jejich specifické potřeby. Lze uvažovat o oboustranně prospěšném soužití vrstevníků.

Bendová a Zikl (2011) dále poukazují na to, že společnost se nemění a nepřizpůsobuje jedinci. Může mu však poskytnout podporu. Zároveň však zdůrazňují, že při integraci se jedná o proces, nikoli stav. Tento proces se vyvíjí, mění, přináší nové otázky a problémy, může se stále vylepšovat.

„Aby bylo společné (inkluzivní vzdělávání žáků s postižením a intaktních žáků úspěšné, vyžaduje si to splnění řady podmínek organizačního, ekonomického, ergonomického, technického, právního, pedagogického a psychologického, zejména sociálně – psychologického charakteru“ (Požár in Lechta, 2010, s. 75). Oporou

pro utváření nástrojů inkluze jsou legislativní normy. Výchozí platné zákony a vyhlášky, kterými se upravuje vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami zejména jsou:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

K podstatným změnám došlo při jeho novelizaci v r. 2015, kdy byly deklarovány rovné vzdělávací příležitosti pro všechny a došlo ke změnám v poskytnutí podpůrných opatření a činností školských poradenských zařízení. Důležité je také rozhodnutí a možnosti navštěvovat nejbližší školu spádové oblasti bydliště žáka (Jeřábková, 2013).

- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 606/2020 Sb., kterou se mění vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

Upravuje také pravidla pro poskytování podpůrných opatření, tvorbu individuálního vzdělávacího plánu, vyjmenovává činnosti asistenta pedagoga.

- Vyhláška č. 607/2020 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízení, ve znění pozdějších předpisů (Zákony pro lidi, 2022, online).

Termín integrace má ve vzdělání více podob. Obecně však integrace vyjadřuje scelení, ucelení nebo sjednocení. Integrační vzdělání je tedy společné pro všechny a snahou je poskytnout žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami takové podmínky, aby mohlo navštěvovat školu hlavního vzdělávacího proudu a vzdělávat se dle rámcového vzdělávacího programu a podpůrných opatření (Svoboda, Zilcher, 2019; Uzlová, 2010).

Také pojetí inkluze je značně široké. Uzlová (2010) považuje inkluzi za nejvyšší stupeň integrace za předpokladu spolupráce spolužáků, rodičů a dalších odborníků v edukačním procesu žáka. „*Žáci se v rámci inkluzivního edukačního konceptu už nedělí na dvě skupiny (tj. ty, kteří mají speciální potřeby, a ty, kteří je nemají), ale jde o jedinou heterogenní skupinu žáků, kteří mají rozličné individuální potřeby*“ (Svoboda, Zilcher, 2019, s. 36).

V případě inkluze má tedy každé dítě dle zákona právo být již od první třídy zařazeno do běžné základní školy v místě bydliště. Pouze v případě, že mu ve škole není možné

zajistit potřebnou podporu a odpovídající podmínky pro vzdělávání, je vzděláváno ve škole speciální (Inkluze v praxi, 2022, online).

1.2 Formy speciálního vzdělávání

Podle § 3 odstavce 1 vyhlášky 73/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je speciální vzdělávání poskytováno žákům, u kterých byly na základě speciálně pedagogického, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením zjištěny speciální vzdělávací potřeby. Platná legislativa v současnosti rozlišuje čtyři základní formy speciálního vzdělávání a vzdělávání se uskutečňuje s využitím podpůrných opatření. Jedná se tedy o tyto formy:

a) individuální integrace je vzdělávání žáka v běžné škole a běžné třídě nebo ve zvláštních případech ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení;

b) skupinová integrace je vzdělávání žáka ve třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení;

c) vzdělávání ve speciální škole, tedy škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (např. mateřská škola pro zrakově postižené, odborné učiliště pro sluchově postižené, základní škola speciální při zdravotnickém zařízení);

d) kombinace předchozích tří uvedených forem.

Pro doplnění uvádím, že konečné rozhodnutí o zařazení žáka do speciální školy nebo třídy je vždy na zákonném zástupci nebo samotném zletilém žákovi. Zařazení žáka může předcházet diagnostický pobyt ve speciální škole či třídě, který trvá 1–6 měsíců dle formy vzdělávání a žák po dobu tohoto diagnostického pobytu zůstává žákem své kmenové školy. V novelizované vyhlášce č. 73/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je uvedeno pravidlo, že žák bez zdravotního postižení se nevzdělává podle vzdělávacího programu pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Dále vyhláška vymezuje podmínky vzdělávání žáků se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním ve škole, třídě nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením, jedná se o výjimečné případy upravené vyhláškou (Fischer, Škoda et al, 2014; Zákony pro lidi, 2022, online).

1.3 Dítě, žák a student se speciálními vzdělávacími potřebami

Princip rovného přístupu ke vzdělání je principem inkluze a zajišťuje každému jedinci, bez ohledu na jeho pohlaví, vzhled, schopnosti apod. Vzdělání vede k získávání klíčových kompetencí a mají na něho právo všechny děti. Pro úspěšný a spokojený život ve společnosti jsou klíčové kompetence jako vědomosti, schopnosti, dovednosti, postoje a hodnotový žebříček nezbytné. Ne všichni však disponují stejnými schopnostmi a možnostmi, aby těchto cílů mohli dosáhnout, a proto ve vzdělávání došlo k úpravě podmínek poskytnutím podpůrných opatření (Tannenbergerová, 2016).

Na tuto podporu mají nárok jedinci se speciálními vzdělávacími potřebami, které charakterizuje §16 školského zákona č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů takto: *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními, potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.“* Přičemž podpůrná opatření zákon charakterizuje jako *„nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením“* (Zákony pro lidi, 2022, online).

Mezi podpůrná opatření patří:

- poradenská pomoc školy a školského poradenského zařízení;
- úprava organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání a školských služeb, včetně zabezpečení výuky předmětů speciálně pedagogické péče, včetně prodloužení délky středního a vyššího odborného vzdělávání až o dva roky;
- úprava podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání;
- použití kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic, využívání speciálních komunikačních systémů;
- úprava výstupů vzdělávání;
- vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu, *„který je jedním z nejdůležitějších mechanismů poskytování individuální podpory žákům se speciálními vzdělávacími potřebami (případně žákům mimořádně nadaným)“* (Fischer, Škoda at al, 2014, s. 49);
- využití asistenta pedagoga;

- využití dalšího pedagogického pracovníka (např. tlumočnicka českého znakového jazyka);
- technicky a stavebně upravené prostory.

Podpůrná opatření se člení do pěti stupňů podle organizační, pedagogické a finanční náročnosti. V souladu se speciálními vzdělávacími potřebami žáka se mohou stupně kombinovat. Opatření prvního stupně může uplatňovat sama škola nebo školské zařízení, neboť představují minimum úprav ve vzdělávání bez finanční náročnosti, a to i bez doporučení školského poradenského zařízení. Začlenění jednotlivých podpůrných opatření do jednotlivých stupňů stanoví prováděcí právní předpis a je nutný písemný souhlas zletilého žáka, studenta nebo zákonného zástupce. Podpůrná opatření při vzdělávání dítěte, žáka a studenta, který nemůže vnímat řeč sluchem, se volí tak, aby bylo zajištěno vzdělávání v komunikačním systému, který odpovídá jeho potřebám. Stejně tak je tomu u dětí, žáků a studentů, kteří používají při komunikaci prvky alternativní nebo augmentativní komunikace. Pokud dojde při kontrolním vyšetření školského poradenského zařízení ke zjištění, že vzhledem k povaze speciálních vzdělávacích potřeb žáka nebo k průběhu a výsledkům dosavadního poskytování podpůrných opatření by tato samotná podpůrná opatření v běžné škole, třídě, oddělení nebo studijní skupině nepostačovala k zajištění vzdělávacích možností žáka a k uplatnění jeho práva na vzdělávání, doporučí školské poradenské zařízení zařazení tohoto studenta do zařízení, třídy, oddělení nebo studijní skupiny zřízené podle § 16 odst. 9 zákona, tedy do „speciální třídy“ nebo „speciální školy“. U škol zřizovaných ministerstvem školství nebo registrovanými církvemi nebo náboženskými společnostmi je ke zřízení třídy, oddělení nebo studijní skupiny pro děti, žáky a studenty se specifickými vzdělávacími potřebami nezbytný souhlas ministerstva, v případě škol ostatních je to souhlas krajského úřadu. Při zajištění podmínek a opatření pro realizaci vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami je nutné vycházet z konkrétní formy a míry zdravotního postižení jedince. Je třeba brát v úvahu také jeho sociální a rodinné prostředí. Pouze individuální přístup může zabezpečit úspěšné vzdělávání, nutná je též vzájemná spolupráce všech pedagogických pracovníků a rodičů nebo zákonných zástupců, která je závislá na dobré komunikaci a dostatečné informovanosti všech zúčastněných stran (Kendíková, 2020; Kendíková, Vosmik, 2013).

1.4 Didaktické zásady

Didaktické zásady jsou obecná doporučení, která se týkají procesu edukace, tedy výchovy a vzdělávání. Vztahují se nejen na činnost učitele nebo vychovatele, ale také na metody výuky, její formy, didaktické prostředky atd. Od dob Jana Amose Komenského se didaktické zásady vyvíjejí, bývají obnovovány, některé zanikají a vznikají nové. Např. Komenský kladl velký důraz na přírodu, dnes se do výuky aplikují nové komunikační technologie a internet.

Dodržování didaktických zásad podmiňuje efektivitu edukace. U žáků se speciálními vzdělávacími potřebami jsou didaktické zásady využívány individuálně, tedy v závislosti na druhu zdravotního postižení, věku atd. Popis didaktických zásad, metod a vyučovacích forem v této bakalářské práci vychází z metodik práce asistenta pedagoga s žákem se sluchovým, mentálním a zdravotním postižením. Mnohé charakteristiky jsou totožné a v práci se žáky s různým zdravotním postižením se prolínají. To je důkazem toho, že většina z nich je univerzálních jak u různých žáků, tak v činnostech učitele i vychovatele. „*O speciálně pedagogických zásadách lze tedy hovořit jen u speciálních činností, třeba při logopedické nápravě dyslálie hovoříme o zásadě neopravování vadných hlásek a vyvození nových, ...*“ (Valenta, 2012, s. 50).

Zásada názornosti platí při vyučování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami dvojnásob, je třeba žákovi věci a jevy předkládat prostřednictvím co možná největšího počtu analyzátorů, aby mohly vznikat spoje mezi vjemy a pozdější představy. Důraz se klade na praktické zaměření výuky a užití nejrozličnějších didaktických pomůcek, své uplatnění zde má i tvořivost a fantazie samotného vzdělavatele. Poskytnutí vyšší míry vizuální podpory je např. potřebné při nácviku sebeobslužných činností, kdy nestačí pouze vysvětlit, je třeba činnosti i předvést nebo rozkreslit (Mikulášková in Hanák, 2015; Valenta 2012).

Zásada přiměřenosti znamená, že výběr učiva, didaktických pomůcek a metod, stejně tak struktura vyučovací hodiny musí odpovídat věku a stupni zdravotního postižení žáka, při přetěžování v některé ze složek osobnosti žáka potom dojde k tomu, že vzdělávací proces vyjde naprázdno. Při výuce lze využívat relaxační a odpočinkové techniky a eliminovat tak riziko vzniku únavy. Např. pod pojmem úprava časová rozumíme takové uzpůsobení výuky, aby přispělo k eliminaci výukových obtíží vyplývajících z únavy v důsledku vynaloženého úsilí na porozumění řeči. „*Jednou z možností, jak tomu předejít, je dělení výukové doby na kratší časové úseky, ve kterých*

se častěji střídá doba aktivní činnosti s činnostmi odpočinkovými (z hlediska soustředění na poslech a odezírání)“ (Barvíková, Nováková, 2015, s. 16).

Zásada soustavnosti dle Valenty (2012) přispívá k osvojování vědomostí, dovedností a návyků v ucelené soustavě. Poznatky osvojené v určitém logickém uspořádání žáci lépe chápou, lépe si je pamatují, lépe je používají v praxi. To vyžaduje, aby učivo bylo uspořádáno v systému dle logických souvislostí.

Zásada trvalosti úzce souvisí se zásadou soustavnosti a převážně se vztahuje u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na dovednosti a návyky, které je nutno neustále procvičovat a vracet se k nim různými přístupy a praktickým využíváním. Žáci si mají osvojit učivo tak, aby poznatky mohli uplatňovat trvale. Žáci by se měli ve škole učit to, co budou v životě potřebovat, a to prožitkovým způsobem a s dostatečným procvičováním soutěže (Sedlačíková, Teuerová in Kratochvílová at al, 2012; Valenta, 2012).

Zásada uvědomělosti a aktivity představuje u žáka osobní zainteresovanost na řádném osvojení si vědomostí a dovedností např. formou soutěže. Žák má být předem seznámen s úkoly, cíli vyučování, a především využitelností v praxi. Uvědoměle osvojené poznatky jsou hluboce pochopené a pro žáka lépe využitelné. Pro podněcování aktivity má učitel řadu možností, mezi které lze zařadit projektové vyučování, vhodně volné otázky i v průběhu vyučovacího procesu, rozhovor a již zmíněné soutěže (Sedlačíková, Teuerová in Kratochvílová at al, 2012; Valenta, 2012).

2 Asistent pedagoga

Asistent pedagoga je poměrně mladou profesí, během uplynulých let se podmínky poskytování podpory žákům se speciálními vzdělávacími potřebami výrazně měnily a tím i pojetí role asistenta pedagoga. Jeho role je však od počátku zřejmá a smyslem jeho práce je podpora efektivity vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Stále častěji se s pozicí asistenta pedagoga můžeme setkat téměř v každé základní škole, ale i ve školách mateřských, středních i vyšších odborných.

Autorky Čadilová a Žampachová (2021) uvádějí, že i přes zlepšení finanční situace poptávka asistentů pedagoga při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami převyšuje nabídku. Na mnoha školách stále dochází k nedocení jejich práce, a to společně s náročností této profese vede k fluktuaci. Obecně platí, že ve školách zřízených dle §16 školského zákona č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je funkce asistenta pedagoga vnímána více jakou součástí pedagogického týmu než na školách hlavního vzdělávacího proudu. *„K tomu přispívá i historický fakt, že ve výše uvedených školách pracují asistenti pedagoga déle, zatímco na některých běžných školách je ještě v současné době zřízení funkce asistenta pedagoga novinkou“* (Čadilová, Žampachová, 2021, s. 19; Daskin at al., 2015; Morávková Vejrochová, 2015; Teplá, Šmejkalová, 2010).

2.1 Definice a legislativní ukotvení

Asistent pedagoga je pedagogickým pracovníkem, jeho činnost je upravena především ve školském zákoně (pro pozice asistenta pedagoga je důležitý zejména § 16, který definuje vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami), zákoně o pedagogických pracovnících a ve vyhláškách týkajících se jeho působnosti. Současná legislativa definuje asistenta pedagoga jako podpůrné opatření. Jeho funkci dále specifikuje vyhláška č. 606/2020 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů, kde asistent pedagoga pomáhá učiteli nebo jinému pedagogickému pracovníkovi při vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami s ohledem na podpůrná opatření, zároveň však podporuje jejich samostatnost a usiluje o jejich aktivní účast v edukaci. Asistent pedagoga je zaměstnancem školy (Čadilová, Žampachová, 2021).

Činnost asistenta pedagoga nesměřuje pouze k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Asistent pedagoga pracuje podle potřeby se žákem nebo s ostatními žáky

třídy, oddělení nebo studijní skupiny podle pokynů jiného pedagogického pracovníka (učitele, vychovatele) a umožňuje tak individuální práci učitele s konkrétním žákem (Asistent pedagoga, 2022, online).

Asistent pedagoga pracuje pod metodickým vedením učitele, podporu mu poskytují poradenská pracovníci školy a odborníci pracující v příslušných školských poradenských zařízeních. Ředitel školy stanovuje jeho náplň práce a zařazuje jej do příslušné platové třídy, a to na základě nejnáročnějších činností, které vykonávají, na základě jejich praxe a odborné kvalifikace, zároveň stanovuje výši úvazku (Kendíková, 2020).

Studium asistenta pedagoga spravuje vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. V rámci legislativního rámce v oblasti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami lze uvést ještě vyhlášku č. 607/2020 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. V uvedené vyhlášce se nachází důležité informace z oboru poradenství, které mohou využít i samotní asistenti pedagoga. Další právní normou je již zmíněný zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně § 3 a § 4 se týkají obecných předpokladů pro výkon činností pedagogického pracovníka, § 20 definuje požadovaná vzdělání pro výkon pozice asistenta pedagoga. K této problematice se rovněž váže zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon upravuje pracovně právní vztahy (Zákony pro lidi, 2022, online).

2.2 Náplň práce

Pracovní náplň asistenta pedagoga je v obecné rovině vymezena ve výše zmíněné vyhlášce č. 606/2020 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Mezi hlavní činnosti asistenta pedagoga řadí:

- pomoc při výchovné a vzdělávací činnosti a pomoc při komunikaci se žáky, jeho zákonnými zástupci a komunitou, ze které žák pochází;
- pomoc žáků v adaptaci na školní prostředí;
- pomoc žákům při výuce a při přípravě na ni, s podporou jeho nejvyšší možné míry samostatnosti;
- pomoc žákům při sebeobsluze a pohybu;
- další činnosti (Zákony pro lidi, 2022, online).

Asistent pedagoga by měl při své činnosti vycházet z odborného posudku školského poradenského zařízení a z individuálního vzdělávacího plánu, a to s ohledem na žákovy vzdělávací potřeby, jeho aktuální zdravotní stav. V neposlední řadě musí respektovat jeho stupeň osobnostního vývoje (Kendíková, 2020).

Podmínky činností přímé a nepřímé práce upravuje Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, stanoví rozsah přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků. Toto nařízení dělí asistenty pedagoga na dvě skupiny a od září 2021 u každé platí jiné podmínky stanovení poměru přímé a nepřímé činnosti. Jedná se o asistenty pedagoga ve školách běžných a asistenty ve školách zřízených dle § 16 odst. 9 školského zákona (Asistent pedagoga, 2022, online).

Pro účel této práce je uvedeno Desatero asistenta pedagoga. Domnívám se, že obsah koresponduje s pracovní náplní asistenta pedagoga ve škole, stejně tak s výchovnou činností v internátním i jiném školském zařízení. Desatero splňuje podmínky individuálního přístupu k žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami.

1. *„Pomáhá se začleněním žáka do kolektivu.*
2. *Ke každému žákovi přistupuje jako k jedinečné osobnosti.*
3. *Neprotěžuje žádného žáka a ke všem přistupuje spravedlivě a rovnocenně.*
4. *Pomocí účinných aktivit vytváří podmínky pro multikulturní toleranci a scelování žáků.*
5. *Je aktivním pomocníkem učitele při plánování individuálního pojetí výuky.*
6. *Je motivátorem žáka při dosahování vzdělávacích cílů během výuky i mimo vyučování.*
7. *Je tvůrcem výukových pomůcek s ohledem na individuální potřeby žáka.*
8. *Při práci s žákem uplatňuje a využívá rozličné didaktické hry.*
9. *Při práci s žákem dodržuje pedagogické zásady a metody.*
10. *Aktivně spolupracuje s rodinou žáka“ (Nová škola, 2022, online).*

Autoři Kendíková a Vosmik (2013) uvádějí další konkrétní činnosti jako jsou např. nezbytná pomoc žákům s těžkým zdravotním postižením při sebeobsluze a pohybu jak při vyučování, tak při akcích pořádaných mimo školu, provádění reedukačních cvičení podle pokynů speciálního pedagoga, pomoc při přípravě pomůcek, spolupráce při tvorbě

individuálního vzdělávacího plánu, a to za předpokladu, že vždy musí být činnosti uzpůsobeny specifikům žáka.

2.3 Kvalifikační předpoklady pro vykonávání pozice

Kvalifikační předpoklady asistenta pedagoga se řídí zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Asistent pedagoga je pedagogickým pracovníkem školy a musí proto splňovat obecné požadavky. Patří mezi ně:

- plná způsobilost k právním úkonům (svéprávnost)
- odborná kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost
- bezúhonnost
- zdravotní způsobilost
- prokázaná znalost českého jazyka

Pozici asistenta pedagoga může dle § 20 zákona o pedagogických pracovnících vykonávat osoba, která má:

- vysokoškolské vzdělání získané studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd,
- vysokoškolské vzdělání získané studiem jiného akreditovaného studijního programu než v oblasti pedagogický věd a se vzděláním v programu vysokoškolského celoživotního vzdělávání zaměřeného na pedagogiku, nebo studiem pedagogiky či absolvováním vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga, který je realizován vysokou školou či zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,
- vyšší odborné vzdělání získané zakončením akreditovaného vzdělávacího programu v pedagogicky zaměřeném oboru,
- vyšší odborné vzdělání získané zakončením jiného akreditovaného studijního programu než pedagogického a s pedagogickým vzděláním v programu celoživotního vzdělávání, který je realizován vysokou školou, nebo studiem pedagogiky či studiem pro asistenty pedagoga,
- střední vzdělání zakončeno maturitní zkouškou v oboru vzdělání s pedagogickým zaměřením,

- střední vzdělání zakončeno maturitní zkouškou v oboru jiném než pedagogickém a vzdělání ve vysokoškolském programu celoživotního vzdělávání zaměřeného na pedagogiku, nebo studium pedagogiky či studium pro asistenty pedagoga,
- střední vzdělání zakončeno výučním listem získaným ve vzdělávacím programu středního vzdělávání a studiem pedagogiky,
- střední vzdělání získané zakončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu asistentů pedagoga,
- střední vzdělání získané zakončením vzdělávacího programu středního vzdělávání a studium pedagogiky, nebo studium pro asistenty pedagoga,
- základní vzdělání a studium pro asistenty pedagoga.

Kvalifikaci asistenta pedagoga lze následně rozdělit do dvou skupin dle dosaženého vzdělání, přičemž má každá skupina odlišnou náplň práce. Asistent pedagoga, který úspěšně dokončil vysokou školu, vyšší odbornou školu či střední školu s maturitní zkouškou, může vykonávat činnosti vyšší úrovně. Zejména se jedná o výkon přímé pedagogické činnosti ve třídě, kde se vzdělávají děti, žáci či studenti se speciálními vzdělávacími potřebami, nebo ve škole, která zajišťuje vzdělávání formou individuální integrace. Asistenti pedagoga se středním vzděláním s výučním listem či základním vzděláním a kvalifikačním kurzem pro asistenty pedagoga jsou ve škole či školském poradenském zařízení oprávněni vykonávat pomocné výchovné práce. Další vzdělávání pedagogických pracovníků je specifikováno v § 24 téhož zákona. Povinností každého pedagogického pracovníka je další vzdělávání, za které je považováno i získání kvalifikace. Asistentovi pedagoga přísluší volno v rozsahu 12 pracovních dnů. Pedagogičtí pracovníci mají povinnost dalšího vzdělávání z důvodu obnovy, udržení a doplnění kvalifikace. Další vzdělávání se uskutečňuje na vysokých školách, na základě akreditace ministerstvem v jiných vzdělávacích institucích, samostudiem. Dokladem je potom osvědčení vydané vzdělávací institucí (Kendíková, 2020; Morávková Vejrochová 2015; Zákony pro lidi, 2022, online).

2.4 Osobnostní předpoklady

Autoři Kendíková (2020), Němec (2014) a Felcmanová a Teplá (2016) kromě odpovídajícího vzdělání považují při spolupráci s dalšími pedagogickými pracovníky, s žáky i jejich rodiči za velice důležité i další schopnosti a dovednosti. Jedná se o osobní předpoklady a osobní kvality. Zatímco kvalifikaci si lze doplnit, např. kladnému vztahu

k dětem, především k těm se speciálními vzdělávacími potřebami, naučit nelze. Asistent pedagoga by měl být dostatečně empatický a neměl by mít předsudky vůči žákům. Komunikativnost považují autoři za jednu z klíčových kompetencí. S rodiči, žáky i pedagogickými pracovníky si asistent pedagoga musí vytvořit partnerský vztah, založený na důvěře, otevřenosti a spolehlivosti. Mezi další, neméně důležité vlastnosti, lze zařadit trpělivost, důslednost, samostatnost v rozhodování i pracovní činnosti, flexibilitu, psychickou odolnost a fyzickou zdatnost (zejména u žáků s těžkým zdravotním postižením), optimismus, umění operativně řešit problémy a také smysl pro humor.

Hájková (2018) ještě doplňuje výčet o obecné znalosti učiva daného stupně školy, znalosti z oblasti speciální pedagogiky a psychologie, které napomáhají lepšímu pochopení žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.

2.5 Problematické momenty

„Asistent pedagoga je pedagogickým pracovníkem pohybujícím se ve vztahové síti školy, má však odlišné kompetence i náplň práce než učitel, je více propojen s podporovaným žákem či žáky. Z toho vyplývají jistá rizika. Pokud se neošetří, mají vliv na kvalitu služby a mohou způsobit nežádoucí fluktuaci na této pracovní pozici“ (MŠMT ČR, 2022, online). Jedná se např. dle Metodického doporučení o specifikaci přímé a nepřímé pedagogické činnosti v době přestávky, kdy asistent pedagoga vykonává přímou pedagogickou činnost v době přestávky a většinou pak pokračuje asistencí ve vyučovací hodině. Je třeba zajistit možnost přestávky v práci. Jedním z rizik je i příliš úzce navázaný vztah s žákem, který představuje vyšší míru podpory, než odpovídá jeho potřebám. Důsledkem je snížení samostatnosti žáka.

„Dalším rizikem v práci asistenta pedagoga je nepochopení jeho pedagogické role a náplně práce. Přestože je jeho role odlišná od role učitele, je pedagogickým pracovníkem. Ředitel školy by měl zajistit, aby byl asistent pedagoga plnohodnotným členem pedagogického sboru, účastnil se porad, měl své místo ve sborovně, kabinetě a také ve třídě, měl možnost a prostor konzultovat s učiteli přístup k žákům a konkrétní náplň práce“ (MŠMT ČR, 2022, online).

Problematickou oblastí a diskutovaným tématem je vzdělání asistentů pedagoga. Ke vzdělání formou kvalifikačních kurzů se vyjadřuje např. autorka Daskin (2022, online), která poukazuje prostřednictvím výzkumného šetření na fakt, že znalosti

a kompetence pro úspěšnou práci zejména se žáky se sociálním znevýhodněním jsou v rámci kvalifikačních kurzů nedostatečné. Asistenti pedagoga postrádají ve své odborné přípravě praktické informace (náslechy v konkrétním školním prostředí, ukázky metod, postupů) a teoretické prohloubení látky na příkladech z praxe. Výpovědi asistentů pedagoga tohoto výzkumného šetření dále poukazují na to, že současná podoba kvalifikačního kurzu nabízí pouze základní přehled o samotné pozici, ale již nepředkládá konkrétní potřeby konkrétních žáků. Dále chybí profesní příprava na téma osobnostního a psychického rozvoje a zvládnání stresujících situací. Praktická příprava, praxe a náslechy ve výuce by měly být klíčovou součástí přípravy a důležité je též odborné vedení a místo výkonu praxe. Místo praxe by se mělo co nejvíce podobat budoucímu místu zaměstnání. Za další nedostatek asistenti pedagoga považují absenci rozvoje a nácviku komunikačních dovedností ve vztahu k učiteli, žákovi i rodinou.

Téma uzavírají výsledky výzkumného šetření diplomové práce autorky Sušankové (2020), která prezentuje úskalí neboli rizikové aspekty v profesi asistenta pedagoga z pohledu 10 učitelů 2. stupně ZŠ, čísla uvádějí relativní četnost v %.

Jedná se tedy o tyto aspekty:

- jiné 10%
- laxní přístup k práci 40%
- nízká míra motivace, nulová zpětná vazba ze strany pedagogů 50%
- nedostatečný zájem asistenta pedagoga o žáka se SVP 50%
- absence autority u žáků 90%
- nedostatečná komunikace asistenta pedagoga s učitelem 50%
- neprofesionální jednání 50%
- nedostatečné vzdělání 70%

Uvedené výzkumné šetření popisuje problematické momenty a rizikové faktory, je zde však předložen názor pouze učitelů. Jistě by bylo zajímavé, předložit názory a hodnocení i druhé strany, tedy samotných asistentů pedagoga. Je možné, že výzkumná část této práce přispěje k podrobnějšímu pochopení a rozklíčování tohoto diskutabilního tématu.

3 Škola a internátní zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně

Obchodní akademie, odborná škola a praktická škola Olgy Havlové, Janské Lázně je příspěvkovou organizací, která poskytuje střední vzdělávání podle § 16 odst. 9 školského zákona pro žáky s tělesným postižením a souběžným postižením více vadami, po individuálním posouzení též pro žáky s autismem, poruchami učení, poruchami chování a mentálním postižením. Pro své uchazeče nabízí zajímavé studijní obory, kompletně bezbariérové prostředí školy i internátu, rehabilitační péči, bazén, posilovnu, tělocvičnu. Pestrá nabídka volnočasových aktivit je realizována ve Středisku volného času, nebo v rámci kroužků v internátu. Žáci se mohou účastnit různých projektů a odborných praxí dle svého studijního oboru. V prostorách školy se nachází též speciálně pedagogické centrum.

3.1 Historie školy

Ekonomické vzdělávání osob s tělesným postižením z území celého dřívějšího Československa bylo jednou z činností Obchodní akademie v Trutnově. Škola s názvem Výcvikové středisko pro občany se změněnou pracovní schopností a Ekonomická škola Janské Lázně se nacházely přibližně 100 m od středu lázeňského městečka, naproti evangelickému kostelu. Původní penzion Zdena byl i s pozemkem převeden podle rozhodnutí Ministerstva školství ze dne 13. 1. 1956 ONV Trutnov, odboru sociálního zabezpečení. Bylo zde zřízeno výcvikové středisko pro osoby s dětskou obrnou. Ve školním roce 1956/57 se přihlásilo 25 posluchačů, bývalý penzion sloužil zároveň jako internát. Oficiální název školy byl Hospodářská škola v Trutnově, pobočka Janské Lázně a žáci byli vyučováni dle celostátně závazného učebního plánu pro dvouleté hospodářské školy. Vzhledem k malé ubytovací kapacitě se přijímací řízení konala vždy jednou za dva roky. Školu navštěvovali i dospělé osoby se zdravotním postižením do 45 let věku v rámci rekvalifikace. Svým charakterem byl tento typ zařízení ojedinělým v celé tehdejší ČSSR. O přijetí uchazeče ke studiu rozhodovaly výsledky písemné zkoušky z českého jazyka a matematiky a rozhodnutí přijímacích komisí složených z lékařů a zástupců ministerstva práce a sociálních věcí. Velkou nevýhodou této budovy bylo, že neměla výtah, proto ke studiu nemohli být přijímáni žáci imobilní. V následujících dekádách postupně docházelo k rekonstrukci vnějšího opláštění budovy, k modernizaci učeben, zakoupení moderní didaktické techniky. Spojení školy s praxí

napomáhaly pravidelné měsíční exkurze do různých podniků i návštěvy kulturních a sportovních akcí. Od roku 1956 do roku 1994 měla škola 450 absolventů. Na počátku 70. let však v rychle se rozvíjející moderní době bylo zřejmé, že dvouleté studium není dostačující. I vzhledem k velkému počtu uchazečů o čtyřleté studium se začalo usilovat o výstavbu školy nové. Bylo vypracováno několik projektů, nikdy se však nepodařilo současně zajistit finance i dodavatele stavby. K rozhodující změně i v přístupu k výstavbě nové školy došlo po roce 1989, kdy vznikl Výbor dobré vůle Olgy Havlové. Na podzim roku 1990 školu poprvé p. Olga Havlová navštívila, další jednání probíhala následující rok a 16. 5. 1991 plenární zasedání MěÚ Janské Lázně výstavbu a umístění školy schválilo. Rozhodovalo se mezi pěti projekty, vyhrál projekt na zelené louce za nákupním střediskem Arnika. Dne 26. 6. 1992 byl položen základní kámen s pamětní deskou a byla zahájena výstavba. Koncem srpna 1992 začala výstavba první internátní budovy a počátkem září druhé. Do původní školy nastoupilo 28 žáků posledního dvouletého studia. V září 1994 byla otevřena nová obchodní akademie a celý areál budov na stráni, celkem pět, je trvalou připomínkou na p. Olgu Havlovou, která stavbu sledovala po celou dobu výstavby. Na výstavbu školy a základní vybavení bylo včetně ubytovacího zařízení pro zaměstnance Achilleion vynaloženo téměř 208 miliónů Kč. Dne 16. 9. 1994 došlo za velké slávy k přestřihnutí pásky nové samostatné Obchodní akademie, Obchodní školy a Rodinné školy pro tělesně postižené, Janské Lázně (Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, 2022, online).

3.2 Typy studijních oborů

Škola je tedy v provozu od září 1994. Dřívější dvouletá rodinná škola byla školním rokem 1998/99 nahrazena tříletou praktickou školou. Do studijního oboru Praktické školy byly přijímáni především uchazeči, kteří nedokončili základní vzdělání nebo navštěvovali zvláštní školu. Praktická škola však byla i vhodným vzdělávacím prostředím pro žáky, kterým zdravotní potíže znemožnily řádnou docházku do základní školy.

Všechny typy studia (Obchodní akademie, Obchodní škola a Praktická škola) byly v prvních letech především určeny pro žáky s postižením pohybového aparátu, ať už v důsledku vrozeného onemocnění, nebo následkem úrazu. Specializace školy není založena na vyhraněných doplňkových programech, ale na skutečnosti, že je zcela bezbariérová a umožňuje vzdělávání i žákům se závažnou poruchou motoriky. Pozornost je přirozeně věnována výuce jazyků, ekonomických předmětů, výpočetní technice, právě

z důvodu možného budoucího profesního uplatnění žáků. Organizace výuky je přizpůsobena zdravotnímu stavu žáka, volitelné předměty i volnočasové a mimoškolní aktivity jsou zaměřeny na rozvoj soběstačnosti a samostatnosti.

Vzhledem k tomu, že řada onemocnění a zdravotního znevýhodnění neumožňuje žákům intenzivní studium, jsou studijní obory prodlouženy v souladu s RVP o jeden rok. Případy přechodu do jiného studijního oboru se řeší ve spolupráci se speciálním pedagogickým centrem, a to individuálně na základě studijních výsledků a zdravotního stavu žáka.

Nabídka studijních oborů je závislá na zájmu uchazečů o daný studijní obor, v historickém kontextu se nabídka mění i v závislosti na vytváření inkluzivního prostředí ve školách hlavního vzdělávacího proudu v posledních letech.

Ve školním roce 2021/22 se poprvé otevřel studijní obor Sociální činnost, v roce 2022/23 nebyl otevřen obor Praktická škola dvouletá, ten byl nahrazen oborem Provozní služby.

Tab. 1 Studijní obory pro školní rok 2022/23, délka studia a způsob zakončení (Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, 2022, online)

Název oboru	Délka studia	Způsob zakončení
Obchodní akademie	5 let	maturitní zkouška
Sociální činnost	5 let	maturitní zkouška
Obchodní škola	3 roky	závěrečná zkouška
Praktická škola dvouletá	3 roky	závěrečná zkouška
Provozní služby	3 roky	závěrečná zkouška s výučním listem

Škola je veřejná, zřizovatelem je MŠMT ČR. Škola poskytuje střední vzdělávání podle § 16 odst. 9 školského zákona pro žáky s tělesným postižením a souběžným postižením více vadami, po individuálním posouzení též pro žáky s autismem, poruchami učení, poruchami chování a mentálním postižením.

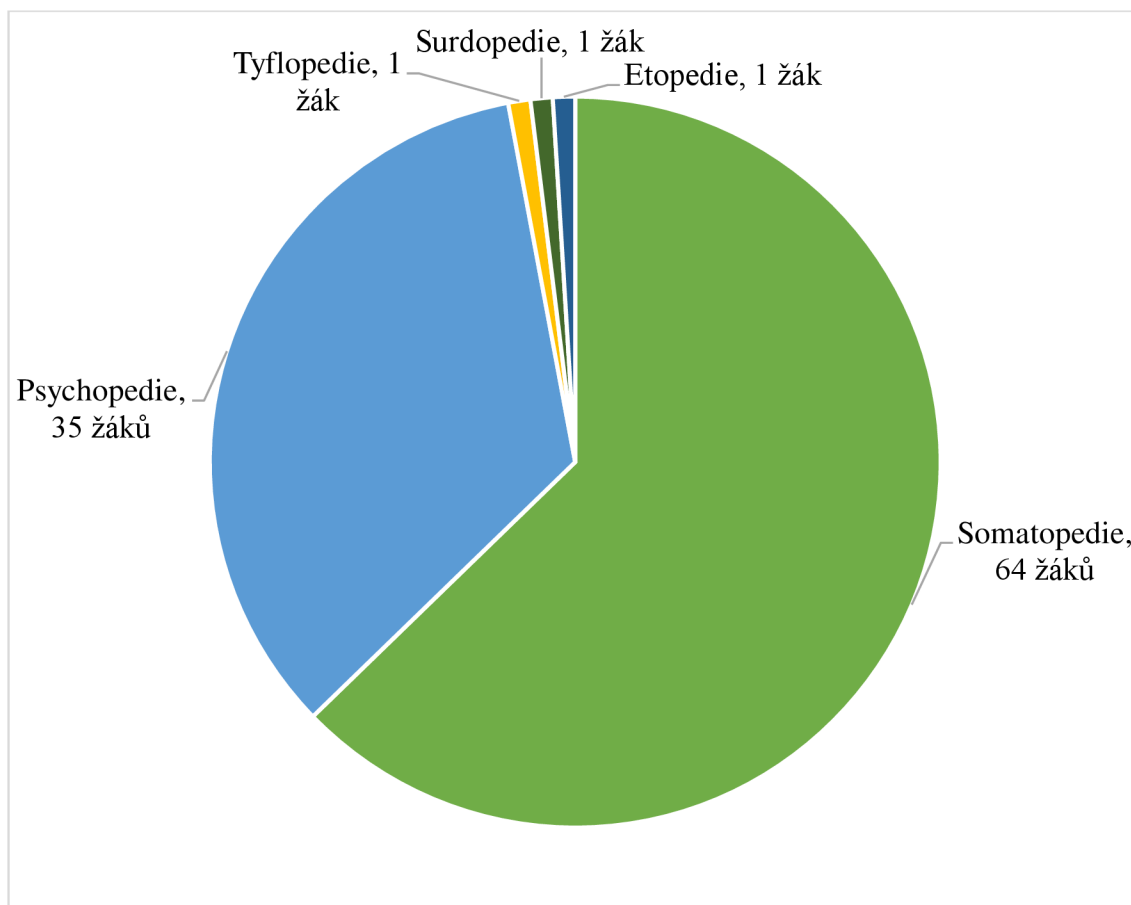
Pro žáky oboru Provozní služby je povinná lékařská prohlídka před nástupem ke studiu, přijímací řízení dle oboru jsou formou pohovoru, všeobecného testu nebo přijímacích zkoušek z matematiky a českého jazyka (Obchodní akademie Olgy Havlové Janské Lázně, 2022, online; Střední školy, 2022, online).

Tab. 2 Počet žáků v jednotlivých studijních oborech ve školním roce 2022/23 a jejich rozdělení dle převažujícího zdravotního postižení do podoborů speciální pedagogiky (Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, 2022, online)

Název oboru	Počet žáků	Podobory speciální pedagogiky	
Obchodní akademie	39	Somatopedie	31
		Psychopedie	7
		Etopedie	1
Sociální činnost	13	Somatopedie	9
		Psychopedie	4
Obchodní škola	26	Somatopedie	10
		Psychopedie	14
		Tyflopedie	1
		Surdopedie	1
Praktická škola dvouletá	18	Somatopedie	11
		Psychopedie	7
Provozní služby	6	Somatopedie	3
		Psychopedie	3

Škola byla původně založena pro žáky a dospělé (v případě rekvalifikace) s tělesným postižením. Jak je však uvedeno výše, viz kap. 3.1. došlo k vývoji nabízených oborů, stejně tak ke změně zdravotního postižení přijímaných žáků.

Pro zajímavost je uveden graf aktuální pro školní rok 2022/23. Žáci byli rozděleni do podoborů speciální pedagogiky dle svého převažujícího nebo specifického zdravotního postižení (Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, 2022, online).



Graf 1 Rozdělení žáků do podoborů speciální pedagogiky ve školním roce 2022/23 dle převažujícího zdravotního postižení

3.3 Internát jako školské zařízení

„Internát poskytuje dětem a žákům škol samostatně zřízených pro děti a žáky uvedené v § 16 odst. 9 školského zákona a dětem přípravného stupně základní školy speciální ubytování a výchovně vzdělávací činnost navazující na výchovně vzdělávací činnost těchto škol a školských zařízení a zajišťuje těmto dětem a žákům školní stravování“ (Zákony pro lidi, 2022, online).

Internát se člení na skupiny, každou skupinu vede jeden vychovatel a počet žáků je shodný s počtem žáků v dané třídě. Ubytování je v pokojích odděleně podle pohlaví, při umístění na patrech budov se přihlíží ke stejným požadavkům na podporu asistentů pedagoga a k vybavení zajišťující odbornou péči u žáků, kteří potřebují větší asistenci. Jedná se převážně o stropní závěsné systémy a speciální vybavení koupelen. Žákům je poskytována nezbytná speciálně pedagogická podpora, a to na základě doporučení školského poradenského zařízení. O umístění žáka do internátu rozhoduje ředitelka školy

na základě přihlášky podané zletilým žákem nebo zákonným zástupcem žáka nezletilého, přihláška se podává na každý školní rok. Při umístování žáka do internátu ředitelka školy přihlíží ke vzdálenosti místa bydliště, sociálním poměrům a zdravotnímu stavu žáka. Úplata za ubytování žáka střední školy, který neplní povinnou školní docházku, činí v pokoji I. kategorie nejvýše 1600,- Kč, v pokoji II. kategorie nejvýše 900,- Kč na jeden kalendářní měsíc za jedno lůžko. O snížení úplaty lze požádat žádostí při dlouhodobé nemoci nebo pobytu v lázních delší než 1 měsíc. Od úplaty jsou osvobozeni žáci s nárokem na sociální příspěvek nebo žáci v pěstounské péči podle zvláštního právního předpisu (Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, 2022, online; Zákony pro lidi, 2022, online).

Školní vzdělávací program INTERNÁT (2022, online) uvádí důvody ukončení pobytu v internátu. Jsou to žádost zákonného zástupce nebo zletilého žáka o ukončení pobytu, přerušení studia, neplacení úhrady za ubytování nebo ukončení ubytování na základě výchovného opatření.

3.4 Vzdělávací cíle internátního zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně

Hlavním úkolem internátu je poskytnout žákům ubytování a výchovně vzdělávací činnost. Pobyt internátu je organizován vnitřním řádem internátu a režimem dne. Hlavními cíli jsou pedagogické vedení žáků v době mimoškolního vyučování k účelnému využívání volného času a jejich osobnostnímu rozvoji. K tomu vychovatelé využívají specifické metody a přístupy.

Dudová, Macků (in Sociální pedagogika, 2021, online) uvádějí, že klasifikace metod v pedagogice volného času je buď rozpracována málo, nebo nevhodně a že v podstatě zatím neexistuje komplexní přehled, zároveň poukazují na důležitost získávání volnočasových kompetencí, by také mělo patřit k cílům výchovného působení vychovatelů.

Pedagogické působení v internátu naplňuje obecné cíle vzdělávání, jedná se o edukaci neformálního a informálního charakteru. Žáci se zapojují dle svého přání, zájmu, osobních předpokladů a svých možností do zájmových a vzdělávacích činností. Při pedagogickém působení je třeba uvažovat o vnitřním světě žáků, o tom, s jakou životní situací se žáci setkali, je třeba individuálního přístupu a řídit se výrokem: „*Nic nepředpokládat, brát druhého vážně, zajímat se*“ (Kopřiva, s. 33, 1998).

Koncepce výchovné činnosti je nástrojem a prostředkem organizace práce vychovatelů, umožňuje systematicky plánovat výchovný proces a vytyčuje cíle výchovné práce. Podle věku a druhu zdravotního postižení se program člení do několika etap, každá se liší svými cíli. **Žáci ve věku 15–16 let se v první etapě** adaptují na život v internátu, nové podmínky středoškolského studia, zvykají si na odloučení od rodiny. Cílem výchovného působení je zmírňovat nebo odstraňovat stresující a úzkostné projevy související s odloučením od rodinného prostředí, pomoc při orientaci v komplexu budov školy, nácvik využívání kompenzačních pomůcek s ohledem na druh zdravotního postižení, získávání důvěry v pracovníky internátu, naučit říct si o pomoc nebo naopak umět pomoc odmítnout. V sebeobslužných činnostech se jedná o vytváření návyků a zvládnutí péče o osobní majetek, čistotu a pořádek. Mezilidské vztahy jsou další součástí výchovného působení vychovatelů a asistentů pedagoga, kdy je třeba žákům pomoci při sociálním kontaktu s opačným pohlavím, intaktní společností mimo prostory školy, zvládnutí vrstevnických vztahů. V této první etapě by se žáci měli také naučit respektovat potřeby spolubydlícího, respektovat pravidla vnitřního řádu internátu, odpovědnosti za své činy a pochopit úlohu vychovatele a asistenta pedagoga v internátu. **Ve druhé etapě žáci ve věku od 17 let** směřují již do světa dospělých. Výchovné cíle spočívají ve fixaci hodnotového žebříčku, v učení stále větší zodpovědnosti za svůj osud, v dalším rozvoji komunikačních kompetencí. Společně se prohlubují sociální dovednosti a návyky, dochází ke stabilizaci pozitivních zájmů. Žákům je nabízena poradenská činnost včetně služeb sociální pracovníce ve speciálně pedagogickém centru, zejména při řešení otázek samostatného bydlení v budoucnosti, příspěvků na péči nebo kompenzačních pomůcek. **Třetí etapa je pro žáky nad 18 let** a samotné pedagogické pracovníky velmi náročná. Výchovné úsilí spočívá v trpělivém přístupu, pochopení a toleranci. Převážně u progresivního onemocnění je situace složitá, je třeba motivovat žáka k vyrovnání se se situací a nabízet řešení situace, nácvik a zlepšení sebeobsluhy v co největší možné míře. V některých případech je doporučována žákům i pedagogickým pracovníkům psychoterapeutická intervence, mnohdy se jedná o velice citlivá témata. K hlavním vzdělávacím cílům internátního zařízení a pedagogického působení patří získávání klíčových kompetencí žáků, které se vzájemně prolínají. Jedná se převážně o tyto kompetence:

- Kompetence k učení – vést žáka k odpovědnosti za své vzdělání, pomoci žákům osvojit si návyky samostudia, nabízet konzultační hodiny učitelů, pomoci nalézt vhodné techniky učení atd.

- Kompetence k řešení problémů – vézt žáka k využití individuálních schopností, získaných dovedností při samostatném řešení problémů mezilidských vztahů a při komunikaci se spolužáky, pedagogickými pracovníky i rodiči. Zde je také možnost využití psychoterapeutické intervence externí pracovnice školy.
- Komunikativní kompetence – formou individuálních rozhovorů, skupinových schůzek, návštěv kulturních a společenských akcí vézt žáka ke schopnosti jasně formulovat myšlenky, sdělení, vyjadřovat své pocity, a přitom respektovat názor druhého. Naučit žáka využívat informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem.
- Sociální a personální kompetence – naučit žáka ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi, spolupracovat ve skupině, vytvářet si pozitivní představu o sobě samém apod.
- Kompetence ke sportovní činnosti
- Kompetence k environmentální výchově
- Volnočasové kompetence (Dudová, Macků, 2021, online; Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, 2022, online; Wikipedia, 2022, online).

Na závěr této kapitoly bych chtěla zmínit myšlenky profesora Matějčka (2015), které považuji za podstatné jednak při výchově a vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, tak při výchově každého dítěte. Vztah vychovávaného a vychovatele není vztahem jednoznačné závislosti, je oboustranný, vzájemný. Na jedné straně je žák formován a ovlivňován, na straně druhé však i vychovává svého vychovatele. Porozumět výchově znamená porozumět vztahu mezi vychovatelem a dítětem, přičemž každý výchovný proces má svou dynamiku, vyvíjí se. Výchova je složitý vzájemný vztah závislý na vývojových procesech obou účastníků. Autorita vychovatele a jeho životní filozofie určují výchovný cíl, který si pro svého žáka stanoví.

3.5 Role asistenta pedagoga v internátním zařízení Olgy Havlové, Janské Lázně

V odborných zdrojích jsem nenašla žádné informace o pozici asistenta pedagoga v internátním zařízení, budu tedy také vycházet z vlastní zkušenosti, na pozici asistenta pedagoga jsem pracovala dva roky. Na druhou stranu lze však dobře na prostředí

internátního zařízení interpretovat tvrzení týkající se prostředí školního, např. autorky Felcmanové a Teplé (2016), že asistent pedagoga vykonává mnoho důležitých činností, které jsou důležité pro žáka, jeho rodiče nebo zákonné zástupce, celou třídu i učitele. V internátním prostředí by se tedy jednalo o pomoc vychovateli. Za klíčový přínos pro všechny zúčastněné strany je považován kladný vztah mezi asistentem pedagoga a učitelem, v tomto případě vychovatelem, vztah založený na důvěře a spolupráci. Jen takový vede ke kvalitní spolupráci.

Kendíková (2020) dále uvádí, že učitel/vychovatel, by měl asistenta vést, plánovat mu činnosti, měli by společně diskutovat o jednotlivých činnostech, metodách a práce se žákem a vzájemně si předávat informace o jejich aktuálních potřebách, potížích nebo pokrocích.

Důraz na metodické vedení jako součásti úspěšného výkonu pedagogické práce klade i Čadilová, Žampachová et al (2021) s tím, že u asistenta pedagoga je to o to důležitější, neboť řada z nich nemá ani pedagogické vzdělání ani pedagogické zkušenosti. Dále pokračují: *„Přesto to neznamena, že nemohou být dobrými asistenty pedagoga. Svým nadšením a ochotou pomáhat vyvažují chybějící vzdělání. O to více však potřebují metodickou podporu zkušeného pedagogického pracovníka, díky níž se asistentovi práce daří a zažívá úspěch. Není-li asistent pedagoga dobře metodicky veden, často pracuje metodou pokus-omyl, což vede k jeho selhávání a následnému vyhoření.“* (Čadilová, Žampachová et al, 2021, s. 19).

Dopomoc asistenta pedagoga v internátním zařízení vychází z podpůrných opatření doporučení školského poradenského zařízení. Zájmová a vzdělávací činnost v internátním zařízení probíhá během školního roku individuálně nebo ve skupině. Neformální působení, tedy vlastní příklad, vychovatele i asistenta pedagoga považují za nedílnou a důležitou součást těchto činností. V internátním zařízení školy tohoto typu se však nevykonávají pouze zájmové a vzdělávací činnosti, nýbrž pracovní náplň je závislá na nutné dopomoci žákům s těžkým zdravotním postižením např. se sebeobsluhou. Role asistentů pedagoga jsou tedy úzce spjaty s činnostmi, které vykonávají. Mé subjektivní posouzení a pojmenování rolí bude následně upraveno, potvrzeno nebo vyvráceno ve výzkumném šetření.

1. Asistent pedagoga jako pomocník vychovatele pomáhá s přípravou a organizací volnočasových aktivit, pomáhá nebo samostatně připravuje potřebné pomůcky a jeho účast je někdy nutná vzhledem k individuálním potřebám některých žáků. Pokud intenzivně pracuje s konkrétním žákem, může své poznatky poskytnout vychovateli

při sestavování plánu podpory žáka a může se podílet svými postřehy na jeho hodnocení. V případě kontaktu s rodiči nebo zákonnými zástupci žáka (např. při příjezdech nebo odjezdech) předává vychovateli informace. Způsob komunikace asistenta pedagoga s rodiči by dle Čadilové, Žampachové et al (2021) neměl nikdy vzbuzovat pocit kritiky jeho dítěte. Z komunikace by rodič nebo zákonný zástupce měl nabýt přesvědčení, že všem jde o společný cíl – rozvoj dítěte.

2. Asistent pedagoga jako pomocník učitele pomáhá žákovi s přípravou na vyučování, s plněním domácích úkolů, u některých žáků se s zápisem apod.

3. Asistent pedagoga jako pomocník žáka zajišťuje dopomoc v sebeobslužných činnostech (příprava pokrmu, nabíjení elektrického vozíku, dopomoc s úklidem osobních věcí, praní prádla a mnoho dalších činností). Žáci s těžkým zdravotním postižením jsou v zajištění osobní hygieny zcela odkázáni na pomoc asistenta pedagoga. V tomto bodě se role pomocníka žáka dá také popsat jako **osobní asistent**.

4. Asistent pedagoga jako kamarád žáka v případě, že navázali přátelský, důvěrný vztah a žák se v jeho společnosti cítí bezpečně a neváhá se mu svěřit se svým trápením nebo s ním sdílí radostné okamžiky. Často dochází k tomu, že jednou z činností asistenta pedagoga je individuální rozhovor na různá témata. I vzhledem k různým stupňům zdravotního postižení, včetně mentálního je doporučováno žáka pouze vyslechnout a v případě potřeby odkázat na odbornou pomoc nebo nabídnout psychologickou intervenci.

5. Asistent pedagoga jako průvodce pro žáky s těžkým zdravotním postižením na společenské a kulturní akce, včetně dopomoci s oblékáním.

6. Asistent pedagoga jako spolupracovník dalších pedagogických i nepedagogických pracovníků, s nimiž během výkonu zaměstnání přijde do styku. Jedná se o zaměstnance údržby (hlášení oprav a závad v internátním zařízení), pracovnice ekonomického oddělení (inventarizace majetku), zaměstnance školní jídelny (alergie žáků, kontrola odebírání strava a objednávky), zaměstnance SPC, bazénu, rehabilitace apod.

Pro týmovou spolupráci je nezbytný přenos i zdánlivě nepodstatných informací a zpětná vazba. I zdánlivě nepodstatná informace může sehrát důležitou roli a zvýšit úspěšnost edukačního procesu a rozvoj samostatnosti žáka (Čadilová, Žampachová et al, 2021).

Pro lepší představu různorodosti činností asistentů pedagoga uvádím některé z volnočasových aktivit, kterých se aktivně účastní:

- estetická výchova probíhá ve výtvarné, polytechnické a šicí dílně
- v tělocvičně boccia, stolní tenis, florbal, badminton, kondiční cvičení, taneční kroužek
- posilovna, šípky, kondiční plavání
- hudebně relaxační poslech
- zpívání s kytarou, dramatický kroužek
- vaření, zahradničení
- asistované procházky po okolí, výlety autobusem apod.

Při všech svých činnostech asistent pedagoga podporuje proces vzájemného soužití mezi žáky v přátelské a tolerantní atmosféře. Respektuje právo žáků na důstojnost, soukromí a bezpečí. Činnosti plánuje přiměřeně jejich věku a zdravotnímu stavu. Dle výčtu je zřejmé, že práce asistenta pedagoga v internátním zařízení je velmi různorodá, je však možné, že výzkumná část tento výčet ještě rozšíří.

4 Úvod do praktické části bakalářské práce

Hlavním cílem praktické části je zjistit, jak asistenti pedagoga v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně interpretují svou roli v edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Kvalita práce a dobré mezilidské vztahy nejen úzce souvisí s pracovní spokojeností každého zaměstnance, ale odráží se i na samotném působení na žáka a práce s ním. Na jedné straně tedy stojí spokojenost samotných pedagogických pracovníků a vnímání jejich role, na straně druhé výsledek jejich pedagogického úsilí. Výsledkem výzkumného šetření je interpretace vnímání role asistenty pedagoga v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně a identifikace faktorů, které ovlivňují jejich pracovní spokojenost.

4.1 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka: Jak interpretují svou roli asistenti pedagoga při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně?

Tuto problematiku považuji za důležitou, neboť efektivní působení asistentů pedagoga, které úzce souvisí s vnímáním jejich rolí při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, je v mnohých případech pro jejich edukaci zásadní. Jedná se hlavně o žáky s těžkým tělesným nebo kombinovaným postižením, a právě tito žáci navštěvují školu v Janských Lázních.

Hlavní výzkumný cíl byl transformován do hlavní otázky a ta byla rozdělena na 3 dílčí výzkumné otázky.

DVO 1: Jak vnímají obsah své práce asistenti pedagoga v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně při edukaci žáka?

DVO 2: Jak posuzují asistenti pedagoga spolupráci s ostatními účastníky edukačního procesu?

DVO 3: Jaké faktory ovlivňují pracovní spokojenost asistentů pedagoga v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně?

K dílčím výzkumným otázkám jsou stanoveny tazatelské otázky:

DVO 1: Jak vnímají obsah své práce asistenti pedagoga v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně při edukaci žáka?

Škola a internátní zařízení jsou určeny pro žáky, kteří mají obtíže nejen při osvojování si znalostí a dovedností vyplývajících ze školní výuky, ale také se sebeobsluhou, samostatností, orientací v čase a prostoru, rozhodováním apod. Z doporučení školského poradenského zařízení u těchto žáků vyplývá z jejich diagnózy potřeba asistenta pedagoga při činnostech souvisejících s pobytem v internátu, který je od neděle do pátku. U některých žáků to je dohled nebo dopomoc 24 hodin denně. V této části práce budou informanti specifikovat své činnosti a porovnávat je s činnostmi práce školních asistentů pedagoga. Pro účely bakalářské práce je třeba zmínit, že škola a internát jsou jeden komplex budov, asistenti pedagoga obou úseků se potkávají jednak při školních akcích, tak denně v jídelně, účastní se společných porad a úzce spolu komunikují o jednotném přístupu k danému žákovi.

TO 1: Jaký obsah práce by podle Vás měl mít asistent pedagoga v internátním zařízení vzhledem k žákům?

TO 2: V čem vidíte odlišnosti obsahu Vaší práce asistenta pedagoga v internátním zařízení od práce asistenta pedagoga ve škole?

DVO 2: Jak posuzují asistenti pedagoga spolupráci s ostatními účastníky edukačního procesu?

Pro vytvoření kvalitního a podnětného prostředí, a to nejen pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, je důležitým předpokladem fungující spolupráce všech účastníků edukačního procesu. Interpretace této části výzkumného šetření by mohla případně poukázat na vnímané možnosti zlepšení spolupráce např. s rodiči, učiteli nebo ostatními pedagogy úseku internátu.

TO 3: S kým spolupracujete v rámci práce se žákem a jak spolupráce probíhá?

TO 4: Jaké kompetence dle Vás máte se žákem?

TO 5: Kdo především řídí Vaši práci?

TO 6: Jak vnímáte svoji roli v pracovním týmu?

DVO 3: Jaké faktory ovlivňují pracovní spokojenost asistentů pedagoga v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně?

Pracovní spokojenost, která se odráží ve výkonu a kvalitě práce asistenta pedagoga je ovlivňována řadou faktorů. Tato část práce bude faktory identifikovat pomocí níže uvedených tazatelských otázek.

TO 7: Co Vám pomáhá při Vaší práci?

TO 8: Co Vám ztěžuje Vaši práci? Pokud byste mohli ovlivnit pracovní podmínky, co byste pro to udělali?

4.2 Metodologie výzkumného šetření

Hlavním rysem kvalitativního výzkumu, který byl zvolen pro tuto bakalářskou práci, je dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis, pozorovatelem jsou zaznamenávány i další poznámky, které zdánlivě nemusí s problematikou souviset. Výzkumník pozoruje i nonverbální chování informanta, více naslouchá, než hovoří. Informant informuje, odhaluje, svěruje se. Ve výzkumném šetření byl použit polostrukturovaný rozhovor. „*Interview v kvalitativním výzkumu se liší od tradičního (kvantitativního) interview několika rysy. Cílem interview je zjistit, jak osoby interpretují svět kolem sebe, jaké významy připisují důležitým událostem ve svém životě*“ (Gavora, 2010, s. 202).

Skutil (2011) polostrukturovaný rozhovor s předem stanovenými otevřenými otázkami považuje na nejpoužívanější typ rozhovoru, jeho přednosti vidí v poskytnutí většího prostoru pro odpověď informantovi. Výhodou je také možnost upravovat rozhovor výzkumníkem během rozhovoru dle situace. I z důvodu možnosti získat detailnější informace o zkoumaném problému jsem zvolila tento způsob sběru dat.

Atmosféra u rozhovoru by měla být příjemná, uvolněná, v prostředí, které není informantovi cizí. Zvláštní pozornost je nutné věnovat také začátku a konci rozhovoru. Prolomení případných psychických bariér na začátku je stejně důležité jako nabídka možnosti dodatečného kontaktu informantovi po skončení rozhovoru nebo analýze dat. Právě na konci rozhovoru nebo při loučení lze získat další důležité informace. Dopředu je třeba zvážit také obsah otázek, formu a jejich pořadí, dále naplánovat možnou délku rozhovoru, doporučuje se připravit si návod k rozhovoru s prohlubujícími a sondážními otázkami (Gavora, 2010; Hendl, 2005; Maněnová, Skutil, 2022, online; Šedřová, Švaříček et al., 2007).

Ke sběru dat byl použit osobní počítač s funkcí diktafonu ve Wordu. Při vlastním rozhovoru měly úvodní otázky navodit pozitivní, přátelskou atmosféru, získat důvěru a zároveň sloužily k získání základních informací o informantech. Další otázky se týkaly již cílů výzkumu. V případě potřeby byly zařazovány otázky doplňující a navazující na další dílčí cíle. Rozhovory probíhaly přímo v internátním zařízení, v lednu 2023, v průměru trvaly 40 minut. Bohužel aplikace nahrávání ne vždy správně zapsala dialog,

po ukončení nahrávání bylo nutné text poupravit. Po kontrole a odsouhlasení správnosti informanty následovala samotná práce s textem, byla použita metoda otevřeného kódování.

4.3 Popis výzkumného souboru

Výzkum probíhal přímo v internátním zařízení. Internát byl zřízen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, ke dni 18. 9. 1994. Kapacita internátu je 95 míst, žáci jsou rozděleni do tří pavilonů a do výchovných skupin dle tříd. Internát je přizpůsoben žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, to kromě jiného znamená úplnou bezbariérovost a vybavení kompenzačními pomůckami. Internát nabízí celoroční ubytování vyjma povinných víkendových odjezdů. Pobyt žáků v internátu se řídí Vnitřním řádem internátu a Režimem dne. Internát poskytuje žákům výchovné a zájmové vzdělávání.

Internát je řízen ředitelkou školy a vedoucí internátu, která je zodpovědná za úsek internátu a Střediska volného času, vede kolektiv vychovatelů a asistentů pedagoga. Pedagogický tým je tvořen 8 vychovateli a 14 asistenty pedagoga. Z počtu asistentů pedagoga je to 7 žen, z toho 5 se zdravotnickým vzděláním a 7 mužů. Původně v internátu tito asistenti pedagoga pracovali na pozicích zdravotní sestra a sanitář. Před třemi lety došlo ke změně pozic na pedagogické pracovníky. Ke splnění kvalifikačních požadavků tito pracovníci absolvovali kurz asistenta pedagoga. Tato informace je zmiňována s ohledem na výsledky rozhovorů, tento faktor vnímání role, pozice se objevuje v rozhovorech několikrát téměř u všech informantů.

Výzkumný soubor byl zvolen na základě osobnostních rysů, povahy pracovní pozice a délky zaměstnání záměrně tak, aby se jednalo o co nejvíce heterogenní skupinu informantů. Popis informantů v tabulce níže.

Tab. 3 Popis informantů. Přidělený kód, věk, pracovní pozice, dosažené vzdělání a celková délka zaměstnání v internátním zařízení Obchodní školy Olgy Havlové, Janské Lázně.

kód informanta	věk informanta	pracovní pozice	dosažené vzdělání	délka zaměstnání v internátním zařízení
1	54	asistent pedagoga se zdravotnickým vzděláním	vysokoškolské bakalářské	5
2	64	asistent pedagoga	středoškolské s maturitou	3
3	55	asistent pedagoga	střední odborné	10
4	41	asistent pedagoga	střední odborné	23
5	59	asistent pedagoga se zdravotnickým vzděláním	středoškolské s maturitou	15

4.4 Etické zásady výzkumného šetření

Ve společenskovedním výzkumu hrají etické otázky důležitou roli. Jako základní pravidla uvádějí Dohnalová (2011) a Hendl (2005) získání informovaného souhlasu s účastí, průběhem a okolnostmi výzkumu, zachování anonymity, možnost účastníka kdykoli ukončit účast v projektu. Kvalitativní výzkumník musí zachovávat soukromí účastníků, emoční bezpečí účastníka i své a samozřejmostí by mělo být to, že výzkum neohroží tělesné nebo psychické zdraví zkoumaných osob.

Ferjenčík (2010) ještě zmiňuje tzv. právo na informace. Účastníci výzkumu by vždy měli vědět, jaký je smysl a cíl výzkumu.

Maněnová a Skutil (2022, online) výčet doplňují o nezveřejňování výsledků výzkumu v případě, že by mohlo dojít k poškození práv účastníků výzkumu.

V rámci zachování anonymity byla jména informantů nahrazena čísly, kódy. Všichni informanti vyjádřili souhlas s nahráváním rozhovoru do osobního počítače, což stvrdili svým podpisem v informovaném souhlasu. Dále před započítím výzkumného šetření byli seznámeni s tím, že výstupy šetření budou použity pouze k účelům této bakalářské práce a s tím, že mají možnost kdykoli účast na šetření přerušit. Před vlastní analýzou textu byly rozhovory zaslány ke kontrole a odsouhlasení všemi informanty, případně doplněny.

4.5 Otevřené kódování

Technika otevřeného kódování je popsána dle Šed'ové, Švaříčka et al. (2007) a to z důvodu snadného pochopení problematiky kódování rozhovorů. Většina publikací kvalitativního výzkumu totiž vysvětluje odděleně tuto techniku dle zvoleného výzkumného designu a dalších technik. Proto byl zvolen níže uvedený univerzální způsob pro analýzu dat. Otevřené kódování je jednoduchá a zároveň účinná technika používaná v mnoha kvalitativních metodách. Pomocí kódování je text rozbit na jednotky a těmto jednotkám jsou přidělena jména. Jednotkou může být slovo, sekvence slov, věta, odstavec, a to nejlépe podle významu. Získáme tak významové celky různé velikosti, které se však budou překrývat. Každé jednotce je následně přiřazen kód, tedy jméno, slovo, krátká fráze, která vystihuje určitý typ informace. Doporučuje se při kódování používat návodné otázky typu: Co? Kdo? Jak moc? Jak silně? Pomocí čeho? tyto návodné otázky pomáhají označovat dané jednotky. Zvolený kód by měl zároveň co nejlépe korespondovat s výzkumnou otázkou. „*V některých případech je třeba kódovat nejen to, co bylo vyřčeno, ale též to, co bylo zamlčeno. Chybějící kód pro určitý jev není v analýze totéž jako kód indikující, že daný jev v tomto případě absentuje*“ (Šed'ová, Švaříček et al., s. 217, 2007). Ve fázi revize se kódy přejmenovávají dle potřeby např. v případě, že tentýž jev je pojmenován dvěma synonymy. Souběžně s kódováním rozhovorů je tvořen seznam existujících kódů. Po vytvoření seznamu kódů je možné začít systematicky kategorizovat, tedy seskupovat kódy podle podobnosti nebo souvislosti, přičemž k téže kategorii může spadat mnoho kódů.

Autoři Šed'ová, Švaříček et al. (2007) dále upozorňují na to, že otevřené kódování představuje jednoduchou, zároveň však velmi pracnou techniku. Časová náročnost se však kladně promítne v detailní a hloubkové práci s textem, která rozkrývá významy

a nové pojmy. Tato technika je induktivní, pojmy a kategorie jsou vytvářeny na základě materiálu, výsledek je v této fázi popisný, jde o deskriptivní zpracování nasbíraných dat.

V praxi to vypadalo tak, že všechny texty rozhovorů byly barevně odlišeny do kategorií podle toho, o jakých skutečnostech vypovídaly. Kategorie by měly odpovídat na stanovené dílčí výzkumné otázky. Konkrétně:

Dílčí výzkumná otázka 1: Jaká specifika své práce identifikují asistenti pedagoga v internátním zařízení při práci s žákem? **Sdělení týkající se specifík práce byla zvýrazněna v textu žlutou barvou.**

Dílčí výzkumná otázka 2: Jak posuzují asistenti pedagoga spolupráci s ostatními účastníky edukačního procesu? **Sdělení týkající se spolupráce s ostatními účastníky edukačního procesu byla zvýrazněna v textu barvou tyrkysovou.**

Dílčí výzkumná otázka 3: Jaké faktory ovlivňují pracovní spokojenost asistentů pedagoga v internátním zařízení? **Faktory ovlivňující pracovní spokojenost byly označeny modrým textem.**

Poslední kategorie byla označena pracovním názvem „Jiné, různé, zajímavé postřehy“ červenou barvou textu.

Nutno podotknout, že v textech se objevily i informace spadající do více kategorií, **ty byly označeny dvěma příslušnými barvami.**

Pro snadnější orientaci v textu a formulaci sdělení byla informantům přidělena čísla – kódy od 1 do 5. Tím se dosáhlo lepší orientace při hledání v textech vyjmutých z kontextu celého rozhovoru.

4.6 Technika „vyložení karet“

Po realizaci otevřeného kódování byla použita nejjednodušší technika, kterou Šed'ová, Švaříček et al. (2007) nazývají technikou vyložení karet. Kódy a kategorie jsou uspořádány do obrazce nebo linky a na základě tohoto uspořádání je sestaven text tak, aby byl převyprávěním obsahu kategorií. Není nutné, aby v textu byly uvedeny všechny kategorie, ale nějakým způsobem se musí vztahovat k výzkumným otázkám a spolu musí být nějakým způsobem spjaté. V textu se potom jednotlivé názvy kategorií stávají názvy kapitol a jejich obsahem je potom jejich interpretace.

5 Interpretace výzkumného šetření

5.1 Interpretace dílčí výzkumné otázky 1

Dílčí výzkumná otázka 1: Jak vnímají obsah své práce asistenti pedagoga v internátním zařízení při edukaci žáka?

Někteří informanti nastoupili původně na pozice zdravotních sester a sanitářů. Jak již bylo v bakalářské práci uvedeno, před třemi lety došlo na základě legislativních úprav ve škole ke změně pozic, a to ze zdravotníků na pedagogické pracovníky, tedy asistenty pedagoga. Zdravotnické vzdělání sester předurčuje tyto asistenty pedagoga k odlišným činnostem, jedná se zejména o: **noční směny** (Informant 1: „*Sloužím třeba noční služby, protože je nutné, aby u některých žáků byl ten dohled prostě i v noci, jedná se např. O jejich polohování nebo to jejich zdravotní stav vyžaduje, navíc v intru musí být zajištěn dohled 24 hodin.*“), **dohled nad užíváním léků** (Informant 5: „*Rodiče jsou rádi, že je o jejich děti v tomto směru postaráno, mají jistotu, že léky dostanou děti včas, jedná se hlavně o epileptiky nebo o děti s mentálním postižením, kde není jistota, že by lék samy užily.*“), **výkon speciálních zdravotnických úkolů** (Informant 5: „*Provádím např. urostomii, kolostomii, pracuji s dýchací maskou žákyně, cévkování.*“), **práce s žáky s těžkým tělesným postižením** (Informant 4: „*Využíváme moderní zvedací a závěsné stropní systémy, na to jsme proškoleni vlastně všichni.*“)

Informanti se dále shodují ve výčtu činností, které vyplývají z přímé práce s žákem, jedná se o: **přípravu žáků na vyučování**, která obnáší doučování a pomoc při přípravě pomůcek dle rozvrhu, včetně chystání osobních věcí např. do bazénu, na exkurzi apod. (Informant 1: „*Jeden žák mi chtěl nadiktovat úkol z němčiny, což já jsem mu nemohla pomoci, protože ovládám angličtinu. Takže to potom musím pomoc odmítnout a oni se obrátí na někoho jiného.*“), **pomoc s přípravou pokrmu nebo nápoje**, neboť žáci s těžkým zdravotním postižením horních končetin potřebují např. ohřát jídlo, uvařit čaj, připravit ovesnou kaši, připravit nápoj, přelít nápoj, umýt nádobí, umýt lahev na pití atd. (Informant 1: „*... takže potřebují dopomoc někdy i s přípravou, s vyndáním z mrazáku, pomoci s ohřátím v mikrovlnce nebo i jenom přípravou nějakých ovesných kaší, jenom zalít s horkou vodou. Někteří se bojí manipulovat, anebo nemůžou ani nejsou schopni to zvládnout a přenést na pokoj.*“), **psychická pomoc** (Informant 1: „*Ale žáci se na nás obrazejí i třeba se vztahy, láskami, kamarádskými spory mezi sebou a tak.*“ Informant 3: „*Pokud se dvě děvčata pohádají kvůli maličkosti na pokoji, tak se to snažím vyřešit.*“ Informant 5: „*...že jim učešu dva culíky, například. A u toho si i pěkně popovídáme,*

oni se mi můžou svěřit a pomůže jim třeba i tohle.“ Informant 4: „Jsou tady kluci, co žijí jen se svou mamkou, a potřebují o víkendů opravit vozík. Tak jim ho opravím já. Nebo by si chtěli popovídat s tátou o takových těch klučičích věcech a nemůžou, tak si popovídají se mnou. Máme jistě hranice, oni vědí, co si můžou dovolit, ale funguje to.“), **pomoc s oblékáním, hygienou a přípravou oblečení** na další den, **asistence při stravování** ve školní jídelně, která je individuální dle možností každého žáka. Některý žák je schopen obsloužit se zcela sám, jiný nemůže nosit polévku, nápoj nebo omáčku, ale vždy se vychází z maximálních možností, jakými ten žák disponuje a je snaha o zdokonalování jeho dovedností krok za krokem. Mezi další činnosti patří **výroba didaktických a aktivizačních pomůcek, asistence vychovatelům** při sportovních, výtvarných zájmových činnostech (Informant 2: „Moji práci ovlivňuje i to, že se ženou vedeme výtvarný kroužek a děláme divadlo. Tam vyrábíme kulisy, tvoříme kostýmy, učíme se texty. Můžeme tedy na ty žáky působit ve více směrech. Procvičují paměť, zdokonalují svou zručnost, mají určitou zodpovědnost vůči všem a tak dále.“), **pomoc s organizací akcí** internátu i školy jako je den otevřených dveří, vánoční a velikonoční dělátky a trhy, bazárek oblečení, letní turistický kurz, kurz lyžování, pobyty v zahraničí v rámci projektu Erasmus atd., asistenti pedagoga s referenčními zkouškami zajišťují **dopravu na akce**. Mezi další dovednosti, které asistenti pedagoga musí zvládnout je ovládnání, manipulace, drobné **opravy a úpravy všech typů elektrických i mechanických vozíků** včetně jejich nájezdu a kurtování v autech. Rovněž **doprovod** na úřady, k lékaři, na výlety do města, ke kadeřníkovi, do kina (Informant 4: „Po čase to přešlo vlastně na výpomoc jako by vychovatelům, že jsme jim vypomáhali na kroužkách nebo jsme dělali doprovod k autobusům, doktorům, na výlety a další školní akce.“), pomoc při **organizaci času**, plánování činností, rozdělení úkolů, dohled na včasný odchod na stravování, organizace volnočasových aktivit, doprovod na kroužky, pomoc s orientací v prostorách školy a internátního zařízení, **nácvik chůze**, o berlích, v chodítku nebo samostatně (Informant 3: „Trénovali jsme hodně, nejdříve na schodech, kde se mohla držet zábradlí, potom o berlích a na stužkovák šla po svých.“) a **zvyšování fyzické kondice** individuálním nebo skupinovým cvičením patří do výčtu různorodé činnosti každého asistenta pedagoga v internátním zařízení.

Při výčtu pracovních činností dojdeme k závěru, že práce asistentů pedagoga v internátním zařízení je velmi pestrá a lze ji rozdělit na dvě kategorie. Jednou z nich je doučování, příprava pomůcek, pomoc s plněním domácích úkolů. Druhou kategorií jsou činnosti, které vedou k zajištění a zlepšení sebeobslužných činností. Tato práce

se překrývá s výkonem práce osobního asistenta v sociálních službách. Vzhledem k těžkému postižení některých žáků školy je však nutné tyto činnosti zajistit, včetně nezbytných zdravotnických úkonů. Bez této péče a podpory by nebylo možné tyto žáky ve škole a v internátu umístit a umožnit jim vzdělání. **Nejen osobní asistent, ale i kamarád, ošetřovatel, zástupce rodiče, psychoterapeut a pomocník učitele nebo vychovatele, jsou role, které vnímají asistenti pedagoga ve své práci.**

Jisté odlišnosti od pozice asistenta ve škole vnímají jednak v pracovní době, kdy v internátu je třísměnný provoz, tak ve vytvořeném osobním vztahu s žákem, který považují za užší, možná i vřelejší. Na druhou stranu se informanti shodnou v tom, že vytvořený vztah souvisí s osobnostními rysy daného pedagoga a kdo chce, cestu a upřímný vztah si vybuduje i ve škole. (Respondent 4: *„tak je to o přístupu toho člověka, jaký ten asistent je, buď si s tím žákem ten vztah naváže nebo ne a je jedno, jestli to je ve škole nebo na intru. Já to tak aspoň mám na té bázi, že se jakoby skamarádíme, máme kamarádský vztah, ale musí to bejt odsad' pocad', nesmí přesáhnout nějakou hranici a musí dodržovat tu autoritu a nějaký ten respekt. Myslím, že v tom přístupu mezi školními a internátními asistenty rozdíl není, hlavně se to musí dělat s tím, že tě ta práce baví, že chceš ty děcka někam posouvat a musíš mít ten cit k té práci...dělat to prostě srdcem.“*)

Ve škole jsou činnosti asistenta pedagoga zaměřeny na vzdělávání, dopomoc s hygienou a stravováním ve školní jídelně, případně pomoc při školních exkurzích, výletech apod. V internátu je více prostoru na volnočasové, relaxační i veselejší aktivity, je tedy předpoklad, že zde vznikají trochu odlišné vazby, navíc při některých velmi úzkých osobních, až intimních kontaktech při dopomoci s hygienou, jsou žáci mnohdy mnohem sdílnější. Informant 4 tyto situace popisuje takto: *„Je potřeba v těchto situacích zvládnout to tak, vybruslit, aby se ani jeden z nás necítil trapně a aby se to pro ně stalo přirozenou věcí, která souvisí s jejich zdravotním stavem. A tím právě vznikají ty vazby v závislosti na sympatiích mezi pedagogem a žákem. Považuji je za své partnery, snažím se o to, zároveň neupozorňovat na jejich postižení. Myslím, že i to je dobrá příprava na jejich samostatný život.“*

Asistenti pedagoga poukazují na to, že pro úspěšnou práci s žákem je třeba se vzájemně poznat, vytvořit upřímný vztah, respektovat se a společně pracovat na maximálním možném rozvoji ve všech jeho složkách při užití různorodých činností.

5.2 Interpretace dílčí výzkumné otázky 2

Dílčí výzkumná otázka 2: Jak posuzují asistenti pedagoga spolupráci s ostatními účastníky edukačního procesu?

Co se týká náplně, řízení práce a spolupráce s ostatními účastníky edukačního procesu, tak u většiny respondentů se odpovědi prolínají a shodují. Jisté nuance lze vidět v souvislostech s délkou zaměstnání, bývalou pozicí ve zdravotnickém úseku a osobnostních rysech jednotlivých informantů.

Informanti uvádějí, že v rámci **práce s žákem nejvíce pracují samostatně**, a to na základě domluvy nebo žádosti s vychovatelem nebo ostatními asistenty pedagoga. (Informant 1: *„No, nejčastěji se domlouvám se samotnými žáky na tom, co budou potřebovat a abych měla nějaký časový rámeček, kdy v kolik hodin, co si můžu s nimi domluvit. A spolupracuji i s ostatními asistenty třeba s asistenty – muži, když potřebuji nějakou jakoby těžší práci nebo něco přemístit nebo pomoci s nějakým studentem, který je těžký, z důvodu bezpečnosti. Aby tam prostě byl radši ten silnější muž. Nebo potom se domlouvám s vychovatelem samozřejmě. To, když jsou nějaké kroužky nebo tak. Tak většinou vychovatel nás osloví, když mají nějaké výlety, praxe, stáže, abychom pomohli se studenty s tím větším postižením nebo se zdravotnickým úkonem.“* Informant 2: *Pomáhám třeba s učením, s úkoly, s přípravou do školy, ale i s hygienou, s oblékáním, což vlastně nemusí být po domluvě s vychovatelem, to se domlouvám přímo s žákem.“* Informant 3: *Rozvrh práce mám nejvíce domluvený přímo s žáky, protože ti mají kroužky a skupinové schůzky, musíme počkat, až budou mít čas na doučování, koupání nebo nácvik chůze. Abych to mohla vše navíc skloubit, potřebuji mít sestavený harmonogram na celou směnu, nějaké věci už jsou automatické a čas je stejný, ale někdy potřebuje jiný žák doučování s matematikou a může se stát, že už nebudu mít ten den čas a on musí oslovit někoho jiného nebo se domluvit na jiný den.“*

Přípravu didaktických pomůcek, další **pomocné práce pro vychovatele**, pomoc při organizaci náročnějších kroužků, aktivit a školních i mimoškolních akcí většinou **organizují vychovatelé**, vedoucí internátu a ředitelka školy. Dále asistenti pedagoga ochotně **spolupracují i s nepedagogickými pracovníky školy, údržbáři, zaměstnanci jídelny, ekonomickým úsekem**. Spolupráci celého týmu považují za samozřejmost a jeví se jim jako bezproblémová.

Rozdílný pohled je na **spolupráci s učiteli**. Informant 1 uvádí: *„Jinak učitelé – podle mě jako na intru není moc dobrá spolupráce. Spousta věcí, které bychom my na internátě*

vědět měli, tak oni nám o žácích nepředají, ale chtějí, aby my jsme jim všechno hlásili. Tak to si myslím, že spolupráce se školou není úplně v pořádku, že tam by to šlo nastavit lépe.“ Naopak informant 4 uvádí: *„Moje žena je učitelka, samozřejmě spolupracuji s ní a domlouváme se na doučování konkrétních žáků, pokud v jejich předmětech potřebují konkrétní žáci nějakou pomoc. I díky ženě toho vím o třídách více. Jinak samozřejmě spolupracuji, komunikuji s jinými učiteli a s vedením intru. Větší spolupráce všech zúčastněných je na začátku roku, kdy nastoupí noví žáci, tak je poznáváme, sbíráme informace a předáváme si je. Stejně tak je to u diagnostických pobytů. Tak to vnímám já, že možná ta komunikace třeba s vychovatelem, možná i s některým učitelem je větší na začátku roku, ale pak se to tak nějak zaběhne do koleji.“* Informant 5 dodává: *„A v době vyučování spolupracuji i s učiteli, pokud žáci mají nějaký problém, převážně zdravotní. Nyní je ta komunikace možná trochu omezenější, protože dřív, když jsem pracovala jako zdravotní sestra, tak všechno, co se týkalo zdravotního stavu a ošetrovatelské péče bylo v naší kompetenci. A teď v podstatě, když někomu něco je, tak je na prvním místě učitel, kterému se hlásí problém. Ale ta komunikace funguje bez problému a máme dobré vztahy.“*

S rodiči jako účastníky edukačního procesu přicházejí většinou asistenti pedagoga do kontaktu při povinných odjezdech a příjezdech žáků na internát. Často rodiče projeví zájem o sdělení informací o chování jejich dětí, zejména, pokud se jedná o žáky prvních ročníků, kteří jsou mnohdy poprvé odloučeni od svých rodin. Někteří asistenti pedagoga jsou s rodiči nebo zákonnými zástupci i v telefonickém spojení, jednali se o pravidelnou práci s daným žákem se specifickými obtížemi např. v chování. Zde probíhá vzájemná komunikace a sdílení zkušeností. Důležité informace jsou následně sděleny skupinovému vychovateli. Informantka 3 k tomuto tématu ještě dodává: *„Někde tam právě chybí ta spolupráce s rodiči. Oni je doma opečovávají, pak nám je odvezou na internát, a to dítě neví, co má dělat, protože doposud nemuselo dělat vůbec nic. Potom si myslí, že jim ubližujeme, protože po nich něco chceme. S takovými žáky se špatně pracuje, většinou nemají zájem se posouvat dál“.*

Vlastní kompetence, které asistenti pedagoga vnímají, by se daly shrnout takto: Vnímání **kompetencí ve smyslu pravomocí** jsou bývalými zdravotníky vnímány jako omezenější, největší pravomoci, ale i zodpovědnost nesou nyní vychovatelé. Ostatní asistenti pedagoga je vnímají jako dostačující. Ve vnímání **kompetencí jako dovedností, vědomostí, zkušeností** se názory moc neliší, většina asistentů pedagoga se shoduje v tom, že kurz asistenta je pro výkon pozice v tomto zařízení dostačující. Někteří

informanti však vnímají své deficity nebo spíše touhu ve vzdělání, litují toho, že v mladším věku nestudovali obor, který by jim nyní v práci rozšířil obzory. Dále se informanti shodují v tom, že pokud potřebují doplnit informace o žácích, diagnózách, metodách práce s nimi, obrací se na zkušenější kolegy nebo vědí, že se můžou obrátit na SPC, případně vyhledají informace sami na internetu nebo v odborné literatuře. Ve své práci také úročí zkušenosti s výchovou vlastních dětí a uvědomují si, že jejich věk a jakýsi životní nadhled jim pomáhají při zvládnání této psychicky, i fyzicky náročné práce. Např. informant 3 sdělil: *„Čerpám jak z jiných zaměstnání, tak z výchovy svých dětí. Ta výchova je u našich žáků v podstatě stejná, ty principy v přístupu jsou stejné. Jen možná s odstupem času a s přibývajícím věkem a dalšími zkušenostmi se mění ten pohled na věc a určitý nadhled. Já jsem nejdříve přemýšlela, že bych šla do domova důchodců, proto jsem si vlastně začala dělat tu přímou péči, ale pak když se naskytla tahle příležitost, tak to pro mě bylo jednodušší, protože nevím, jestli bych psychicky unesla, že by mi umírali klienti.“* Asistentky pedagoga se zdravotnickým vzděláním čerpají také ze zkušeností ze zdravotnického sektoru, i když v internátním zařízení to pro ně znamená větší fyzickou zátěž oproti ostatním asistentkám pedagoga, třísměnný provoz a speciální úkony, kvitují zaměstnání ve školství.

Poslední otázka tohoto okruhu: Jak vnímáte svoji roli v pracovním týmu? Interpretace je doplněna o výstižné přímé citace informantů. Informanti jsou spokojeni s vedením školy a vedením internátu, pochvalují si srdečné jednání a velkou ochotu při řešení pracovních i osobních problémů. Ve vztahu s ostatními kolegy úseku internátu vidí pozitivní přístup jednak mezi asistenty pedagoga samotnými, tak ve vztahu s vychovateli, kterými je jejich práce řízena. Často považují vztahy na pracovišti za přátelské. Určité možnosti zlepšení vztahu vidí s úsekem školy, respektive s učiteli. Informant 1 uvádí: *„Teď mě potěšilo, že ten Jirka (kolega asistent pedagoga), chce si vyměnit služby, aby byl se mnou. Je to taková nepřímá podpora a mám z toho samozřejmě radost...Určitě vnímám jakousi rivalitu mezi školou a internátem...No já si myslím, že vzájemná pomoc třeba s asistenty pedagoga nebo vychovateli je dobrá, že tam vůbec problém žádný není. Většinou. A s vedoucí, to ani nemluví, prostě dobře.“* Informant 2 vidí situaci aktuálně opačně: *„Jsem člověk, který se nebojí říct svůj názor, řeknu to přímo, i když to není třeba někomu příjemné. V současné době se v práci necítím úplně dobře, vznikla taková situace, která v podstatě ještě není dořešena...já mám pocit, že každému vyjdu vstříc a potom se oklikou dozvím, že nejsem mezi kolegy oblíbený apod. A tomu potom nerozumím. Pokud to je pravda, tak mě mrzí, že se to nedozvím přímo.“*

Je to takový zakopaný pes, nikdo mě z kolegů neodbyl, nikdo neodmítl mi pomoci... prostě mají připomínky k mojí práci a nikdo to se mnou nechce konfrontovat a pak se to dozvídám třeba od vedení, a to mě mrzí, protože jsme dospělí lidé... kolektiv je dobrý, ale jsou tady určité věci, které by se daly ještě vylepšit...“ Jako v každém velkém pracovním kolektivu se řeší i mezilidské vztahy, což obnáší kladné i záporné aspekty práce. Informant 3 to vysvětluje takto: *„Je nás tady poměrně dost, tak není možné obsáhnout, aby člověk byl kamarád s každým. Ale samozřejmě do práce se těším, to určitě, doma bych ještě nechtěla být, teda ještě si myslím, že můžu být užitečná. A s některými kolegy jsem si bližší než s ostatními, ale je to zvláštní, k těm vychovatelům já mám bliž, ale možná je to fakt jako daný tím, že jsme byli rozdělení na ty 2 úseky. Někdy jsou horší a někdy lepší dny, to máme asi každý a je to asi v každém kolektivu, ale myslím, že se neflákám a ostatní to o mně vědí. Prostě když je něco potřeba, tak to udělám.“* Stejný názor má i informant 5, *„Můj upřímný názor je ten, že vztahy jsou komplikované, že se všichni snaží, aby to fungovalo, ale ve skutečnosti to tak není... Ale stále vnímám jakousi rozdílnost v pozicích. Je snaha to srovnat na stejnou úroveň, asi to chce ještě trochu času a vůli všech zúčastněných... Snažím se oprostít od některých žabomyších válek, protože tu práci zde mám opravdu ráda.“*

Charakter člověka, věk, získané zkušenosti a prožitky i jeho momentální rozpoložení se odráží na tom, co a jakým způsobem člověk v daný okamžik sdělí. Jistě záleží i na vztahu a důvěře vůči tazateli. Tuto část bych uzavřela odpovědí informanta 4: *„Svým způsobem já vycházím se všemi, nejsem konfliktní typ a nevyvolávám spory... Mám tady spoustu přátel, vlastně ta akademie mi dala hodně přátel nových, vlastně i z řad žáků, je to tak. S některými žáky se vídám dodnes, jezdíme na dovolené, víme o sobě, komunikujeme. A to samé i z řad zaměstnanců... ale ne se všemi můžeme být stoprocentně kamarádi... tak je to zase o té toleranci a pochopení no ale hlavně, jak říkám budu se opakovat, že vlastně tu práci musí dělat lidi, jak já říkám srdíčkem...“*

Asistenti pedagoga v rámci edukace žáka nejvíce **spolupracují s vychovatelem**. Zejména na začátku roku s příchodem nových prvních ročníků je vzájemná komunikace velmi důležitá pro stanovení vhodných přístupů a metod práce s novým žákem. Užší a častější je i komunikace s rodiči, případně s učiteli. I zdánlivě nepodstatné věci, maličkosti, postřehy a informace od rodičů nebo učitelů mohou být velmi užitečné a přínosné pro jejich adaptaci na nové prostředí a jejich výchovu. Spolupráci s vychovatelem a s vedením internátu považují asistenti pedagoga za funkční, bezproblémovou. Jistý prostor pro zlepšení komunikace a mezilidských vztahů vnímají

s ostatními asistenty pedagoga a učiteli. Zde pociťují jednak určité rozdílnosti v pozicích mezi asistenty pedagoga bez zdravotnického vzdělání a se zdravotnickým vzděláním, tak jistou rivalitu mezi úsekem školy a internátu. Nikdo však nezmínil skutečnost, že rozdíl ve výkonu zdravotnických úkonů je finančně ohodnocen.

5.3 Interpretace dílčí výzkumné otázky 3

Dílčí výzkumná otázka 3: Jaké faktory ovlivňují pracovní spokojenost asistentů pedagoga v internátním zařízení?

Na základě tazatelských otázek asistenti pedagoga dělí faktory ovlivňující jejich práci na pozitivní a negativní, někteří je popisovali jako vnější a vnitřní. Na základě jejich subjektivního názoru pro interpretaci tohoto dílčího cíle byly faktory rozděleny na pozitivní a negativní.

Za **pozitivní faktor** považují informanti možnost téměř pokaždé změnit službu, pokud o to zažádají, na druhou stranu nemají problém v tom, vyjít vstříc i ostatním kolegům. Informant 1 vnímá pozitivně změnu ve sjednocení pozic ze zdravotníků na asistenty pedagoga, dále si uvědomuje velkou výhodu práce ve školství, jistotu zaměstnání, možnost kariérního postupu, možnost se vzdělávat a velký benefit v podobě prázdnin a volných svátků. Za důležitou považuje pochvalu od vedení a pozitivní zpětnou vazbu od samotných žáků. A dodává: „*A i kolegové, kteří jsou většinou vstřícní, pomůžou nebo tak, takže to je taky příjemné, když vím, že se můžu se na někoho spolehnout, že mi pomůžou.*“ Informant 3 vidí největší pozitivum ve vedoucí internátu a paní ředitelce. „*Já jsem zažila i jiné vedení, a to se nedá srovnávat. Nikoho tak ochotného a empatického jsem v jiném zaměstnání nepotkala.*“ A navíc dodává: „*Já mám prostě radši, když ta práce odcejpá. Ještě pořád mě nabíjí to, že přijdu a potkám někoho a prostě zasmějeme se, řekneme si něco pozitivního. Nemohla bych chodit mezi kolegy, kteří jsou nabubřelí nebo smutní nebo protivní a pořád nadávají na práci. To samé děti. Potěší mě, když mě žák pozdraví, usměje se na mě...*“ Informant 2 to vidí z úhlu vedoucího dramatického kroužku takto: *Rozhodně mi pomáhá i to, že máme největší kroužek ze všech, nikdo nemá tolik lidí v kroužku, to mě baví a mám z toho velkou radost. Ne že by to byla rivalita, ale prostě všichni to vědí, že máme nějaké výsledky, že prostě se někam žáci dostanou a reprezentují školu.*“

Možná trochu překvapivě se u všech informantů objevuje skutečnost, že největší radost a nejlepší pocity zažívají, když vidí, že žák dosahuje i jejich zásluhou lepších výsledků a že tato práce jim dává smysl. Dokládám na příkladech:

„... Už jenom ta škola mě naplňuje, jako ten účel školy, to si myslím, že ta myšlenka je velká...“ „...Mně to dává smysl ta práce a vlastně to je pro mě to rozhodující. To, že toho studenta, kterého někam posuneme, ten výsledek, že ho vlastně připravíme do života.“

„...Při práci mi pomáhá, když vidím, že se s žáky něco daří, to je pro mě asi to nejdůležitější si myslím, že když to funguje..., když můžu něco dělat a žáci mají zájem to dělat se mnou.... Myslím si, komu o to jde a kdo to takhle cítí, tak tohle je to nejvíc...“

Negativní faktory vnímané informanty lze shrnout krátce v podstatě jen do oblasti mezilidských vztahů. Informanti se shodují v tom, že není snadné v tak velkém kolektivu při psychicky i fyzicky náročném zaměstnání vyjít s každým. Jsou si vědomi toho, že v této oblasti má internátní zařízení jistý prostor ke zlepšení, který spočívá v lepší komunikaci. Ta by měla přispět k většímu stmelení i v rámci spolupráce s učiteli. Na dotaz, v čem by konkrétně mělo dojít ke zlepšení, však nikdo nedokázal odpovědět. Možná jsem očekávala odpovědi typu: začít sám u sebe, nepomlouvat, neklevetit, být upřímný, mít vlastní názor a sdělit ho, podporovat, chválit kolegy, učit se od nich, vážit si jich...

Asistenti pedagoga jsou ve svém zaměstnání v sektoru školství spokojeni i vzhledem k výhodám jakou jsou prázdniny, volné svátky, příjemné pracovní prostředí, možnost dotovaného stravování, účast na různých společenských a kulturních akcích apod. Vnímají pochvalu od vedení školy i vedoucí internátu, možnost kariérního postupu, radost z progresu žáků apod. Jediné, co by chtěli zlepšit, je klima pracovního kolektivu.

Ke zlepšení pracovních a mezilidských vztahů na pracovišti přispívá to, že kolegové nepodporují intriky a neúčastní se jich, zajímají se při sporu o to, co přinese pracovnímu kolektivu užitek, jsou loajální vůči firmě. Umí pochválit své kolegy, protože pochvala je silná motivace, která funguje za předpokladu, že se stane součástí firemní kultury nikoli účelovým nástrojem. Hledají důvody, proč ano. Hledají řešení a zdůrazňují pozitivní výsledek, i když pro ostatní mohou být za hlupáka. Základem úspěšných vztahů je úspěšná spolupráce s ostatními. Snažit se o to, aby s vámi i ostatní pracovní týmy chtěly spolupracovat. (Firemní sociolog, 2023, online).

6 Závěr výzkumného šetření, odpověď na hlavní výzkumnou otázku a diskuse

Odpověď na hlavní výzkumnou otázku, jak interpretují svou roli asistenti pedagoga při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, jsme získali na základě rozhovorů s pěti asistenty pedagoga. Záměrně byli zvoleni asistenti pedagoga s různým dosaženým vzděláním, s různými charakterovými vlastnostmi, s různým sebehodnocením i různou délkou zaměstnání v internátním zařízení. Všichni respondenti jsou ve věkové kategorii nad 40 let. Bylo využito pracovních i bližších vazeb s informanty, neboť s nimi v zaměstnání úzce spolupracuji třetím rokem. Měla jsem snahu o vytvoření heterogenní skupiny, která umožnila různé úhly pohledu na subjektivní vnímání jejich role při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Bylo zjištěno, že v sebepojetí se prolínají vnitřní i vnější a kladné a záporné faktory. K těm vnitřním patří osobnostní charakteristiky, motivace pomáhat, učit, pečovat, vlastní sebehodnocení, životní zkušenosti, věk, zdravotní stav, kladný vztah k dětem a lidem, pocit jistoty, pocit uspokojení z dobře vykonané práce, vnímaná motivace k další činnosti na základně pochvaly od vedení školy apod. K těm vnějším, zároveň kladným, potom patří příjemné pracovní prostředí, spolupráce kolektivu, efektivní vedení pracovních činností, osobnost vedoucí internátu a ředitelky školy, možnost účastnit se velkého množství zajímavých akcí, dobré platové podmínky, hodně volného času, možnost se dál vzdělávat.

Mezi záporné faktory, ovlivňující spokojenost a možná v některých případech i efektivitu práce, lze zařadit nespokojenost nebo vnímání nesouladu v pracovním kolektivu. Někteří asistenti pedagoga se vnímají jako nekonfliktní, někteří si však uvědomují své rezervy v chování, všichni se shodují na tom, že i věk a životní zkušenosti se odrážejí v jejich chování vůči kolegům. Zároveň připouštějí, je po sloučení zdravotníků a asistentů pedagoga na jednu úroveň došlo k určité změně v této sociální skupině, i když tato změna s sebou nese určitá nedorozumění, neshody. Každopádně v závěru tohoto tématu se všichni shodnou na tom, že to byl pozitivní krok, z hlediska legislativy i nutný a že při dobré vůli a osobní angažovanosti všech, to bude mít i dobrý dopad na žáky školy. Péče o ně tak bude komplexnější, provázanější a jednotná. Jistou podřazenost dále vnímají někteří asistenti pedagoga ve vztahu s učiteli, zde by uvítali lepší vztahy a větší komunikaci, někdy by možná stačilo přátelské

pozdravení... Se školními asistenty pedagoga nikdo z dotazovaných nemá žádný problém, spolupráci s nimi vnímají jako přátelskou a bezproblémovou, stejně tak s ostatními nepedagogickými zaměstnanci školy.

Tématem pracovní spokojenosti a vnímání role asistenta pedagoga se zabývají i jiné výzkumy, pro porovnání výsledků uvádím některé z nich.

Prvním výzkumem je společná studie autorů Hájková, Květoňová, Martin, Němec a Strnadová z roku 2019. Tato studie se zabývala duševní pohodou a s tím související spokojeností asistentů pedagoga na pracovišti. Jedním z negativních faktorů je zkrácený úvazek asistentů pedagoga ve školách, který obnáší např. i neúčast na poradách o žácích. To vede k tomu, že asistenti pedagoga se cítí neinformovaní a odráží se to na jejich sebepojetí.

Dalším faktorem ovlivňujícím spokojenost je nevlídný kolektiv, konfliktní vztahy s pedagogem a s tím související nefunkční spolupráce (Hájková, Květoňová et al., 2019).

Výsledky dalšího výzkumu, který se zaměřil na možné změny v profesi asistentů pedagoga, poukazují na vnímání pocitu nedocenění a nízkého sebevědomí respondentů. Většina respondentů by uvítala zvýšení platu, který by jim umožnil finanční nezávislost. S tím souvisí i navýšení pracovního úvazku. Delší pracovní doba neznamena jen zvýšení mzdy, ale také navýšení času pro společnou přípravu a spolupráci s učiteli. A i to by mohlo přispět k nastavení partnerského vztahu s učiteli, který zatím jako partnerský není respondenty vnímán (Hájková, Němec, Šimáčková-Laurencíková, 2014).

Autorky Helen Higgins a Anthea Gulliford realizovaly svůj výzkum v roce 2014, zkoumaly rozvoj sebedůvěry u asistentek pedagoga. Za největší přínos pro posilování sebedůvěry považují na základě studie možnost zažít pozitivní zkušenost, poskytnutí verbální podpory, ocenění, rozvíjení pozitivních vztahů v pracovním kolektivu. Jako další faktory, které by ovlivnily ideální představu asistentek pedagoga o jejich profesi, uváděly zkvalitnění spolupráce s učitelem, rovnost s učitelem, vyřešit konflikt, lepší metodické vedení a další možnosti vzdělávání např. formou školení (Gulliford, Higgins, 2014).

Ve výsledcích těchto studií najdeme společné rysy ve vnímání pozice asistentů pedagoga. Studie z let 2014 a 2019 se příliš neliší, lze z toho vydedukovat, že názory samotných asistentů pedagoga se nezměnily, nedošlo tedy k výrazné pozitivní změně. Mezi faktory, které by mohly ovlivnit pracovní spokojenost a pozitivní vnímání role, patří tedy zejména zkvalitnění spolupráce s učitelem, delší pracovní doba, pocit uznání, lepší komunikace, lepší metodické vedení a vlídnější vztahy s kolegy.

Pokud porovnáme výše uvedené výsledky s výsledky výzkumného šetření bakalářské práce, dojdeme k těmto závěrům. Všichni asistenti pedagoga v internátním zařízení jsou zaměstnání na plný pracovní úvazek, neuvádějí tedy potřeby delší pracovní doby a nestěžují si na mzdové ohodnocení, nastavený přenos informací a komunikaci mezi sebou a vedením organizace považují za fungující, metodické vedení i firemní školení vnímají jako dostačující. Jediným společným tématem je přání zlepšení pracovních vztahů, lepší komunikace s kolegy, větší možnost seberealizace, která však opět souvisí s lepší komunikací s dalšími asistenty pedagoga a zlepšení vztahů s učiteli.

Závěr

Bakalářská práce se věnovala pozici asistenta pedagoga v internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně. Teoretická část je tvořena kapitolami, které se týkají legislativního rámce integrativního a inkluzivního vzdělávání, výchovy a vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, pracovní pozice asistenta pedagoga. Zajímavá je část o škole a internátním zařízení Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně. Zde jsou informace týkající se historie školy, typů nabízených oborů, počtů žáků jednotlivých studijních oborů. Popis internátního zařízení a pozice asistenta v internátním zařízení uzavírají tuto část bakalářské práce.

Pro praktickou část práce byl zvolen kvalitativní výzkum. Metodu sběru dat představoval polostrukturovaný rozhovor, který by realizován se záměrným výběrem informantů z řad asistentů pedagoga. Jednalo se o celkem pět informantů, tři ženy a dva muži. V této části je popsána metodologie, vysvětlen praktický způsob kódování textu. Výsledky rozhovorů jsou interpretovány dle zvolených dílčích výzkumných cílů s příklady přímých citací vztahujících se k danému okruhu tazatelským otázkám a to technikou „vyložených karet“. Obsahem této části bakalářské práce je i srovnání s výzkumy, které se zabývaly podobnou tematikou. Konkrétně se jednalo o subjektivní vnímání této role samotnými asistenty. Cílem práce bylo na základě kvalitativního výzkumu zjistit a interpretovat jejich sebepojetí při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Na základě získaných poznatků byly popsány konkrétní role, které asistenti pedagoga vnímají a konkretizována subjektivně hodnocená úskalí a nedostatky jejich práce. Asistenti pedagoga při edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v internátním zařízení Obchodní akademii Olgy Havlové, Janské Lázně vnímají svou práci v rolích osobního asistenta, pomocníka vychovatele a učitele, psychoterapeuta, kamaráda, zástupce či náhradníka rodičů, zprostředkovatele informací, rádce, ošetřovatele. Jedná se tedy o multidisciplinární pracovní pozici, která je navíc fyzicky náročná. Z výzkumu dále vyplynulo, že velký vliv sehrávají ve vnímání role asistenta pedagoga faktory, z nichž mnohé nelze samotnými asistenty pedagoga ovlivnit, jako například pracovní doba. Ovlivnit však lze pracovní klima kolektivu. V tomto bodě se informanti shodli v tom, že pracovní prostředí kolektivu není optimální, neodpovídá jejich představám o ideálním, spokojeném zaměstnání. Uvědomují si, že ke zlepšení

je nutný jiný, lepší přístup každého člena kolektivu, a to považují za největší úskalí své práce.

Závěrem lze dodat, že zajímavá by byla možnost srovnání vnímání rolí asistentů pedagoga v jiném školském zařízení stejného, tedy internátního typu, která zajišťuje celodenní, nepřetržitou péči o žáky. Shodu by bylo možné očekávat v konstatování, že dobrá komunikace a pracovní spokojenost všech pedagogů je základem úspěšného výchovného působení na žáka, a to by mělo být společným cílem všech zúčastněných

Seznam zdrojů

Tištěné zdroje

BARVÍNKOVÁ, Jana, NOVÁKOVÁ, Ivana. *Metodika práce asistenta pedagoga při aplikaci podpůrných opatření u žáků se sluchovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 186 s. ISBN 978-80-244-4517-5.

BENDOVÁ, Petra, ZIKL, Pavel. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Granada Publishing, 2011. 144 s. ISBN 978-80-247-3854-3.

ČADILOVÁ, Věra, ŽAMPACHOVÁ, Zuzana a kol. *Povolání: asistent pedagoga: Kompetence asistenta pedagoga podporujícího žáky s poruchou autistického spektra*. Praha: Pasparta Publishing, s. r. o., 2021. 76 s. ISBN 978-80-88290-97-1.

FELCMANOVÁ, Lenka, TEPLÁ, Marta. *Asistent pedagoga: jak efektivně zavést pozici asistenta pedagoga ve školách*. Praha: Verlag Dashöfer, 2016. 82 s. ISBN 978-80-879-6333-3.

FISCHER, Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2014. 208 s. ISBN 978-80-7387-792-7.

HÁJKOVÁ, Vanda a kol. *Asistent pedagoga. Profese utvářená v dialogu*. Praha: UK Pedagogická fakulta, 2018. 117 s. ISBN 978-80-7603-009-1.

HANÁK, Petr a kol. *Metodika práce asistenta pedagoga při aplikaci podpůrných opatření u žáků s mentálním postižením nebo oslabením kognitivního výkonu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 140 s. ISBN 978-80-244-4452-9.

JEŘÁBKOVÁ, Kateřina. *Úvod do speciální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 138 s. ISBN 978-80-244-3731-6.

KENDÍKOVÁ, Jitka. *Vademecum asistenta pedagoga*. 2. vydání. Praha: PASPARTA Publishing, s.r.o., 2020. 136 s. ISBN 978-80-88290-50-6.

KENDÍKOVÁ, Jitka, VOSMIK Miroslav. *Jak zvládnout problémy se školou? Děti se speciálními vzdělávacími potřebami ve škole – praktická příručka pro rodiče, učitele a další odborné pracovníky*. Praha: PASPARTA, 2013. 112 s. ISBN 978-80-905576-0-4.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. Praha: Portál, 1997. 147 s. ISBN 80-7178-150-9.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Vzdělávání žáků se zdravotním postižením ve středních školách*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. 72 s. ISBN 978-80-87063-55-2.

LECHTA, Viktor, ed. *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál, 2010. 440 s. ISBN 978-80-7367-679-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém nebo po zlém?* Praha: Portál, 8. vydání, 2015. 124 s. ISBN 978-80-262-0852-5.

MORÁVKOVÁ VEJROCHOVÁ, Monika., a kol. *Standard práce asistenta pedagoga*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 92 s. ISBN 978-80-244-4722-3.

NĚMEC, Zdeněk, a kol. *Asistent pedagoga v inkluzivní škole*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. 82 s. ISBN 978-80-7290-712-0.

SKUTIL, Martin, ZIKL, Pavel. *Pedagogický a speciálně pedagogický slovník: [terminologický slovník zaměřený na primární a preprimární vzdělávání]*. Praha: Grada, 2011. 101 s. ISBN 978-80-247-3855-0.

SVOBODA, Zdeněk, ZILCHER, Ladislav, a kol. *Inkluzivní vzdělávání: Efektivní vzdělávání všech žáků*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2019. 216 s. ISBN 978-80-271-2703-0.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta, 2012. 219 s. ISBN 978-80-7320-176-0.

TANNEBERGEROVÁ, Monika. *Průvodce školní inkluzí: Aneb jak vypadá kvalitní základní škola současnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 136 s. ISBN 978-80-7552-009-8.

TEPLÁ, Marta a ŠMEJKALOVÁ, Hana. *Základní informace k zajišťování asistenta pedagoga do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2. vydání, 2010. 46 s. ISBN 978-80-86856-66-7.

UZLOVÁ, Iva. *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním: praktický průvodce pro osobní a pedagogické asistenty*. Praha: Portál, 2010. 135 s. ISBN 978-80-7367-764-0.

VALENTA, Milan. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 108 s. ISBN 978-80-244-3380-6.

Elektronické zdroje

ASISTENT PEDAGOGA. *Kvalifikační předpoklady asistenta pedagoga*. www.asistentpedagoga.cz [online]. 2022 [cit. 31.10.2022]. Dostupné z: <https://www.asistentpedagoga.cz/asistent-pedagoga/kvalifikacni-predpoklady>

ASISTENT PEDAGOGA. *Přímá a nepřímá činnost asistenta pedagoga*. www.asistentpedagoga.cz [online]. 2022 [cit. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://www.asistentpedagoga.cz/asistent-pedagoga/zakony-vyhlasiky/prima-neprima-cinnost-asistenta-pedagoga>

DASKIN, Olga a kol., 2015. *Návrh obsahového a organizačního rámce vzdělávání asistenta pedagoga* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci [cit. 31.10.2022]. Dostupné z: <http://inkluzi.upol.cz/ebooks/navrh/navrh-02.pdf>

Desatero asistenta pedagoga, Nová škola, o.p.s. *Nová škola, o.p.s.* [online]. Copyright © Nová škola, o.p.s. 2013 [cit. 31.10.2022]. Dostupné z: <http://www.novaskolaops.cz/desatero-asistenta-pedagoga>

Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright © [cit. 15.09.2022]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/specialni-vzdelavani.html>

Firemní sociolog - 5 tipů pro lepší vztahy v týmu či na pracovišti. [online]. Copyright © 2023 Firemní sociolog [cit. 18.01.2023]. Dostupné z: <https://www.firemni-sociolog.cz/cz/uzitecne-informace/clanky/322-5-tipu-pro-lepsi-vztahy-v-tymu-ci-na-pracovisti>

HÁJKOVÁ, Vanda, NĚMEC, Zbyněk, ŠIMÁČKOVÁ-LAURENČÍKOVÁ, Klára. *Co změnit na práci asistentů pedagoga? Pedagogika.* [online]. 2014, 64(2), 200-211. [cit. 18.1.2023]. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=3860&edmc=3860

HIGGINS, Helen a Anthea GULLIFORD. *Understanding teaching assistant self-efficacy in role and in training: its susceptibility to influence.* Educational Psychology in Practice. [online] 2014, 30(2), 120-138 [cit. 18.1.2023]. Dostupné z: [10.1080/02667363.2014.896250](https://doi.org/10.1080/02667363.2014.896250)

Historie školy [online]. Janské Lázně: Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, 2004 [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <https://www.oajl.cz/verejnost/historie-skoly/>

INKLUZE V PRAXI. *Co je inkluze.* www.inkluzevpraxi.cz [online]. 2022 [cit. 29.10.2022]. Dostupné z: <http://www.inkluzevpraxi.cz/apivb/co-je-inkluze>

Klíčové kompetence [online]. San Francisco: Wikipedia, 2022 [cit. 2022-10-26].

Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Kl%C3%AD%C4%8Dov%C3%A9_kompetence#Kompetence_komunikativn%C3%AD

MARTIN, J. Andrew, NĚMEC, Zbyněk, STRNADOVÁ, Iva, at al. *Teacher assistants working with students with disability: the role of adaptability in enhancing their workplace wellbeing*, International Journal of Inclusive Education. [online]. 2019, 25(5), 565-587 [cit. 18.1.2023]. Dostupné z: 10.1080/13603116.2018.1563646

Metodické doporučení pro zřízení funkce asistenta pedagoga, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 31.10.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-doporuceni-pro-zrizeni-funkce-asistenta-pedagoga>

Obchodní akademie, odborná škola a praktická škola Olgy Havlové, Janské Lázně – Stredniskoly.cz. *Stredniskoly.cz – Seznam středních škol a oborů* [online]. Copyright © 2002 [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <https://www.stredniskoly.cz/skola/600024687.html>

Sociální pedagogika: Pedagogické přístupy a didaktické postupy zaměřené na volnočasovou kompetenci [online]. Zlín: Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, 2022 [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: [https://soced.cz/wp-content/uploads/2021/11/Socialni%20Pedagogika_Social%20Education_9\(2\)_2021.pdf](https://soced.cz/wp-content/uploads/2021/11/Socialni%20Pedagogika_Social%20Education_9(2)_2021.pdf)

Studijní obory [online]. Janské Lázně: Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, 2022 [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.oajl.cz/uchazeci/studijni-obory/>

SUŠANKOVÁ, Jitka. *Pozice asistenta pedagoga v kontextu inkluzivního vzdělávání* [online]. Plzeň, 2020 [cit. 2022-10-31]. Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/40999/1/Diplomova%20prace%20-%20Jitka%20Susankova_0.pdf. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni.

ŠVP Internát [online]. Janské Lázně: Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, 2022 [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <https://www.oajl.cz/verejnost/uredni-deska/dokumenty-ke-stazeni/10/>

Žáci [online]. Janské Lázně: Obchodní akademie Olgy Havlové, Janské Lázně, 2022 [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <https://www.oajl.cz/zaci/tridy/>

73/2005 Sb. Vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a stu.... *Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 30.10.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-73>

108/2005 Sb. Vyhláška o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních. *Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 27.10.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-108>

561/2004 Sb. Školský zákon. *Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 30.10.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561#f2873675>

563/2004 Sb. Zákon o pedagogických pracovnících. *Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 31.10.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

606/2020 Sb. Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. *Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 12.12.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-606>

607/2020 Sb. Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školách a školských poradenských zařízeních. *Zákony pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 12.12.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-607>

Seznam příloh

Příloha A *Pracovní list č. 1, přepis rozhovoru, informant č. 1*

Příloha B *Pracovní list č. 2, barevné odlišení odpovědí na dílčí výzkumné otázky*

Příloha C *Pracovní list č. 3, specifika práce všech informantů*

Přílohy

Příloha A Pracovní list č. 1, přepis rozhovoru, informant č. 1

Kolik je ti let, prosím?

54.

A jaké je tvoje nejvyšší dosažené vzdělání?

Vysokoškolské bakalářské.

A jaký studijní obor?

Ošetřovatelství.

A předtím?

Takže po střední zdravotnické škole (obor zdravotní sestra) následovalo pomaturitní specializační studium ošetřovatelství v pediatrii, což bylo na institutu pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, v Brně.

Takže pokud jsi studovala ošetřovatelství, máš zdravotní vzdělání?

Ano, mám. Proto jsem také nastoupila na Obchodku původně jako zdravotní sestra. Později došlo k reorganizaci ve škole a byly jsme přeřazené na pozici asistent pedagoga se zdravotním vzděláním.

Co to pro tebe obnáší? Jaký je v tom rozdíl?

Sloužím třeba noční služby, protože je třeba, aby u některých žáků byl ten dohled prostě i v noci, dál se jedná o jejich polohování, dohled nad léky nebo děláme speciální zdravotní úkony hlavně u těch hodně postižených.

A v internátním zařízení tedy pracuješ dohromady jak dlouho?

Myslím 5.

Takže 1. otázka zní: Jaký obsah práce by podle tebe měl mít asistent pedagoga v internátním zařízení vzhledem k žákům? Co bys o tom mohla říct? Nějak to případně vysvětlit?

No já si myslím že asi by nejspíš měl v těch pedagogických nebo i jiných činnostech s žákem poslouchat nebo jak to mám formulovat, být k ruce tomu pedagogovi, ale právě, že u nás na internátě je to i po dohodě s žákem. Pomáhám třeba s učením, s úkoly, s přípravou do školy, ale i s hygienou, s oblékáním, což vlastně nemusí být po domluvě s pedagogem nebo s vychovatelem. Ale žáci se na nás obracejí i třeba se vztahy, láskami, kamarádskými spory mezi sebou a tak.

Takže hodně záleží jenom na individuální domluvě mezi žákem a tebou?

Jo, na tom internátě dělám funkci jako jejich maminka, když tam ji nemají, bych řekla.

Děkuji, pojd'me tedy dál. Otázka č. 2: V čem vidíš odlišnosti obsahu práce asistenta pedagoga v internátním zařízení od asistenta pedagoga v naší škole? Vnímáš nějaké rozdíly?

No určitě. Já si myslím, že ve škole se věnují spíš výuce a zápisům, samozřejmě o přestávkách nějaké hygieně, WC a podobně. Ale na tom internátě je to takový komplexnější, že my se věnujeme i nějakým úkolům doučování přípravě do školy, ale i právě té hygieně, oblékání. Ale i dopomoci s úklidem pokojů, s úklidem prádla, pomáhám organizovat jejich čas, doprovod na kroužky, pomoc při kroužkách. Doprovody třeba ven na vycházku na autobus nebo tak nebo i urovnávání nějakých sporů mezi žáky.

Ale ty jako asistentka pedagoga se zdravotním vzděláním více pracuješ s žáky s tím těžkým zdravotním postižením, je to tak?

Jo, protože tahle práce je mnohem víc časově náročná, ještě když chystám oblečení, školu, ukládám do postele. Třeba přes snídaně a obědy se setkáváme se školními asistenty v jídelně, kde dopomáháme žákům při stravování, ale třeba někteří žáci mají na internátě svoje jídlo, takže potřebují dopomoc někdy i s přípravou, s vyndáním z mrazáku, pomoci s ohřátím v mikrovlnce nebo i jenom přípravou nějakých ovesných kaší, jenom zalít s horkou vodou. Někteří se bojí manipulovat anebo nemůžou ani nejsou schopni to zvládnout a přenést na pokoj. Jsem takový jejich osobní asistent.

A ještě nějaké výrazné odlišnosti vnímáš mezi svou a prací školního asistenta pedagoga?

Vlastně chodí jenom na ranní směny, nemají odpolední nebo noční směny. Neúčastní se volnočasových aktivit, kroužků a podobně, protože odchází, že jo, odpoledne domů. A my se ještě staráme o to, připomínáme studentům, aby si včas vzali léky, které mají a pomáháme jim eventuelně, aby si je užili prostě v tu správnou dobu, protože někteří na to zapomínají, takže to rodiče jsou rádi, že někdo na to dohlídne, že si je správně vezmou, hlavně epileptici.

Pokud bys měla tu možnost, tak bys šla raději pracovat jako asistentka do školy nebo ti to vyhovuje v internátu?

Já jsem radší na internátě, protože mi připadá, že s těmi žáky mám takový jako bližší nebo užší vztah, že právě nemluvíme jenom o té škole, ale i právě o těch jejich starostech

a problémech, že to je takový jakoby pestřejší a že s nimi můžu dělat i něco co ve škole vlastně, ne jenom to to učení ale i prostě nějaký jiný aktivity.

Otázka č. 3: S kým spolupracuješ v rámci práce se žákem a jak spolupráce probíhá? Můžeš to nějak vysvětlit, popsat, prosím?

No, nejčastěji se domlouvám se samotnými žáky na tom, co budou potřebovat a abych měla nějaký časový rámeček, kdy v kolik hodin, co si můžu s nimi domluvit. A spolupracuji i s ostatními asistenty třeba s asistenty – muži, když potřebuji nějakou jakoby těžší práci nebo něco přemístit nebo pomoci nějakým studentem, který je těžký. Z důvodu bezpečnosti, aby tam prostě byl radši ten silnější muž nebo potom s vychovatelem samozřejmě. To, když jsou nějaké kroužky nebo tak. Tak většinou vychovatel nás osloví nebo když mají nějaké výlety, praxe, stáže, tak nás osloví, abychom pomohli s těmi studenty s tím větším postižením nebo zdravotnickým úkonem.

Takže jestli jsem to pochopila správně, tak ty jako asistentka pedagoga se zdravotním vzděláním hlavně pracuješ s těmi žáky s těžším postižením. A vím, že jsi byla i na stáži ve Španělsku na tři týdny. Takže ta spolupráce probíhala tak, že tě oslovil vychovatel s tím, že je třeba zajistit i zdravotní péči na stáži. Nebo jak to probíhalo a jak byli žáci spokojení?

No já myslím, že žáci byli nadšení, že největší problém za ty 3 týdny bylo najít v ve městech nebo v místech, kde jsme byli na stáži nebo na té exkurzi WC pro handicapované. Protože kolikrát byly zastavěny nějakým zbožím nebo prostě to používali na nějaký jiný ty účely, takže to bylo asi nejtěžší, jinak žáci byli úplně úžasní. Bylo to no 3 týdny prostě, starat se o vozíčkáře s těžkým zdravotním postižením bylo v těch letních dnech docela těžký. Ale byli s námi i tři muži – asistenti pedagoga a ty nám s nějakými fyzickými přesuny hodně pomáhali. Jako náročný je i ten časový život tam, nebo jak to mám říct, že v půl 10 byla večere, o půlnoci jsme chodili spát, a ještě předtím nás čekala hygiena a ukládání.

Děkuji a nyní k další otázce, otázce č. 4: Jaké kompetence máš se žákem? Mohla bys to případně na příkladu vysvětlit, prosím?

No kompetence jako pravomoci si myslím, že malé, protože já jen vlastně jako asistuji a vlastně nemůžu, nebo řekli nám, že bychom neměli volat rodičům, že jsou žáci nemocní, že to musí učitel nebo vychovatel, že bychom neměli děti omlouvat i když je pošlou ze školy. Tak prostě si to musí děti samy domluvit s učitelem nebo s vychovatelem, nebo

si tam dojit, což když jim jako není dobře tak mi to nepřipadá jako jako nápad. Že mně připadá, že jako jo, samozřejmě musí to vědět učitel, musí to vědět vychovatel, ale nevím, proč já nemůžu zavolat těm rodičům, když vychovatel tam mnohdy přijde až v 16 hodin odpoledne na večerní směnu. Musíš sehnat učitele, teď ho neseženeš, oni nemají mobil nebo jako mají svůj, že jo, nemají služební a často učí, takže pořád někde jako tak naháníš nebo ty řekneš studentům, ať si to s nimi domluví, no ale Ondra třeba, že řekne, že teď mám migrénu a řešit to teď nebude. Že to je takový, nevím no...

A co tvoje kompetence ve smyslu dovednosti, vědomosti, hodnoty...jak vnímáš své kompetence?

Musím říct, že třeba nějakou empatii nebo jako je podpořit, nebo tak, tím asi disponuji.

Vnímáš tedy pozitivně, že se na tebe často obrací s nějakou žádostí?

Jo, to jo.

Vzhledem k tomu, že i nadále pracuješ ve zdravotnickém sektoru, je to pro tebe výhodou, třeba ve smyslu orientace v diagnózách žáků?

No ve všech taky ne, no musím si to někdy hledat, abych věděla, co to je a co to všechno obnáší.

Ale jistě zkušenosti, schopnosti a dovednosti máš, protože v tom oboru pracuješ v podstatě celý život, je to tak?

To určitě, navíc si třeba myslím, že před 20 lety bych jako nemohla s nimi takhle jako fungovat. Že je to prostě i o těch mých dětech, o jejich výchově. Jako že ta osobnost zraje a jinak i když třeba se mě ptají holt nebo někdo se mě jako ptá, jak to zvládám, že to jsou chudáčci, že jo, ale ono se k nim takhle nedá přistupovat, prostě musíš s nimi jednat normálně. Oni si z toho i sami dělají legraci a hůř to nesou, když s nimi jednáš jakoby s nemocnými a to nevím, jestli bych právě někdy před 20 lety jako zvládla, to nevím.

To jsme na tom podobně, vnímám to stejně. Další otázka č. 5: Kdo především řídí tvou práci?

Já myslím, že nějaký jakoby takový pracovní řád, nebo jak to mám říct, že jsou určitý věci, který se v nějakou dobu dělají jakoby rozvrh práce, tak ten mám domluvený spíše přímo s žáky. Nebo se žáky, že ti to nejvíc tak řídí. Samozřejmě něco se musím zeptat vedoucí internátu nebo domlouvám se s vychovatelem nebo s ostatními asistenty, ale asi nejvíc s těmi žáky. Protože mají kroužky, nemůžeme prostě se učit tuhle dobu, takže i to koupání nebo tak, že spíš asi nejvíc to ovlivňují ti žáci.

Takže po 5 letech v tomto zaměstnání již sama dobře odhadneš, jak časově náročná je asistence a dopomoc včetně přípravy na školu a ukládání na lůžko např. u žákyně s kvadruparézou a kolik času v 8hodinové směně ti zůstane na další žákyně nebo žáky. Podle toho si organizuješ svůj harmonogram práce?

Ano, v podstatě ano, ale zase je to velmi individuální, nárazový. Protože někdy potřebuji třeba kluci Honzík nebo Jirka nadiktovat úkol z němčiny, což já jsem jim pomoci nemohla, protože ovládám angličtinu. Takže to potom musím pomoc odmítnout a oni se obrátí na někoho jiného. Když chtějí pomoci s něčím jiným, tak vím, že můžu nejdéle do půl deváté, protože mým primárním úkolem je obstarat děvčata s těžkým zdravotním postižením. Nebo je odkážu na asistentky bez zdravotního vzdělání, protože ty spíš mají na starost doučování, nácvik chůze a takový. Protože hygiena s těžce postiženým obnáší i stomii, cévkování a podobně, to už záleží na diagnózách těch žáků.

Rozumím, děkuji za vysvětlení. A komunikujete o náplni své práce třeba s třídním učitelem, vyučujícím nebo opravdu to je spíš hodně na individuální domluvě s žákem? Máš nějaké příklady?

Mno sama vlastně dělám jenom tu hygienu, doučování, přípravu do školy, úkoly nebo nějaké osobní problémy žáka. S vychovatelem se musím domlouvat třeba na nějakých výletech i jenom vycházkách nebo tak nebo kroužky, a to to je vždycky po domluvě s vychovatelem, aby to třeba nekolidovalo s jejich skupinovou schůzkou nebo jejich programem jako skupiny, nebo aby jen o tom i věděli, že tam třeba nebudu, když jdu na vycházku a kdyby nějak bylo potřeba. Aby i třeba žáci, kteří jsou zvyklí na mou dopomoc věděli o mé přítomnosti při jiné aktivitě, výletu a pod, tak aby věděli, že se mají obrátit na jiného asistenta nebo vychovatele.

Stalo se ti, že by tě oslovil třeba nějaký učitel s konkrétním požadavkem na žáka, když se potkáváte v jídelně?

Asi neoslovili, ale myslím si, že píšou občas v mailu, že je třeba potřeba pracovat s nimi, že budou psát písemku příští týden a je potřeba s nimi procvičit nějakou látku, to jo to určitě, ale oni většinou to žáci řeknou sami. Jinak učitelé podle mě jako na intru není moc dobrá spolupráce, že spoustu věcí, který bychom my na internátě vědět měli, tak oni nám nepředají o žácích, ale chtějí, aby my jsme jim všechno hlásili, tak to si myslím, že spolupráce se školou není úplně, že by to tam šlo nastavit lépe.

Teď se přesuneme to trochu jiné oblasti. Další otázka č. 6: Jak vnímáš svoji roli v pracovním týmu? Co například mezilidské vztahy na pracovišti, vzájemná spolupráce apod?

No já si myslím, že vzájemná pomoc třeba s asistenty pedagoga nebo vychovateli je dobrá, že tam vůbec problém žádný není. Většinou. A s vedoucí, to ani nemluví, prostě dobře.

Jak je to třeba se změnou směny, když potřebuješ z rodinných nebo studijních nebo zdravotních důvodů?

Vyměnit směnu to, když srovnám třeba co jak jsem pracovala v nemocnici, a ještě stále tam brigádně pracuji, tak tam je to strašný problém to prostě úplně. A tady si myslím, že jak s vedením nebo s vychovatelkou, která píše služby, tak prostě že to jde vždycky, že to vždycky nějak vymyslí, že vždycky vyjdou vstříc to vůbec nemůžu srovnávat.

Takže na pracovišti vnímáš jen samá pozitiva?

Jen mi připadá, že třeba trošku, bych řekla, že je tam se projevuje nějaká závist, nevím jako z mého pohledu, nevím proč, ale taky třeba donášení bych teď řekla. Jsem od 1 kolegy se dozvěděla. Nebo jsou ostatní nepřející jak v rámci intru, ale i školy. Tam se asi klevetí a pomlouvá více, vždy je více verzí. Určitě vnímám jakousi rivalitu mezi školou a intrem.

A vztahy s kolegyněmi v internátním zařízení nyní vnímáš jak? Je případně nějaký rozdíl v tom, jaké vztahy panovaly na pracovišti před sloučením všech do rolí asistentek pedagoga?

Když jsme ještě byly zdravotní sestry, tak jsem se děsila, co jsem neudělala, protože, když po mě šla kolegyně, tak prostě vždycky tak jedovatě jako řekla, to si nestihla... víš, jako tou transformací nebo bych řekla že se to zlepšilo, že se to jako by dalo do 1 úrovně. A i opravdu, jak říkala ředitelka, že s těmi žáky dělám i něco jiného než jenom tu hygienu o osobní asistenci. Že je to i o vykonávání v tom hmm... nějaký osobní nebo lidský, nebo jak to mám říct rovinně. Ten vztah, že to není jenom, že když potřebují na záchod tak mě zavolají, ale zavolají mě třeba, i když potřebuji pomoci napsat dopis nebo se něco naučit, nebo abych jim něco vysvětlila, nebo i něco jiného, vymyslet dárek pro kamarádku, nebo tak.

Občas takovéto věci řeším se svou dcerou a ty jistě se svými skoro dospělými dětmi, je to tak?

Jo, v podstatě tady v podstatě zastupuji jejich maminku nebo kamarádku.

A jistě žáci ocení i tvoje životní zkušenosti a jakýsi nadhled a to, že jim dokážeš s těmi věcmi pomoci, poradit...

To asi ano, a nemusí si hned domlouvat schůzku s naší psychoterapeutkou, navíc se svěřuje člověk víc tomu cizímu než třeba rodičům. Navíc jsme tam i po ruce. Je to lepší než to volat telefonem mamince. Taký je lepší, když to řekne a oni i kolikrát mezi řečí nebo při té hygieně řeknou toho víc než třeba těm rodičům. A někdy, když mi na někom vidíme, že je smutný, nebo brečí, tak se ho zeptáme. Z toho pak třeba i vyplyne další rozhovor na to téma a že se třeba svěří. Navíc, jak je známe a jsme s nimi v téměř každodenním kontaktu, tak už na nich třeba vidíme, že mají nějaký problém.

Další otázky by měly směřovat k tomu, jaké faktory ovlivňují pracovní spokojenost asistentů pedagoga v internátním zařízení.

Otázka č. 7 tedy zní: Co ti pomáhá při práci?

Hlavně je to zpětná vazba od studentů, to je jako docela hodně důležité a no i pochvala od vedení, i když si myslím, že někdy chválí až moc a za jako takový věci, který mi připadají samozřejmé. A i kolegové, kteří jsou většinou vstřícní, pomůžou nebo tak, takže to je taky příjemné, když vím, že se můžu se na někoho spolehnout, že mi pomůže.

A máš i nějakou zpětnou vazbu od kolegů ve v hodnocení třeba tvój práce?

No se teď nemůžu vůbec uvědomit, jako nějakou úplně asi ne... z vedení dejme tomu vedoucí intru nebo paní ředitelka, to ano. Ale tak třeba to někdo neřekne přímo... teď mě potěšilo, že ten Jirka (kolega asistent pedagoga), chce si vyměnit služby, aby byl se mnou. Je to taková nepřímá podpora a mám z toho samozřejmě radost.

Tak to by potěšilo každého...Poslední otázka, otázka č. 8: Co ti ztěžuje tvou práci?

Pokud bys mohla ovlivnit pracovní podmínky, co bys pro to udělala?

No tak třeba, já nevím, upřesnění kompetencí, že já jsem třeba zvyklá z nemocnice, že tohle dělám ještě já, ale tohle už v žádném případě ne. A tady je to takový... já to potřebuji mít přesně no a něco konkrétního, abych třeba mohla jako na to poukázat... třeba ta komunikace s rodiči v době, když tady není vychovatel, tak myslím, že to můžu vyřídit sama, když jsem přímo u toho... Třeba bych i víc chtěla pracovat s žáky individuálně, nejen je koupat a zařizovat toaletu.

A to souvisí s čím, v čem vidíš potíž, že to nejde?

Teď jsme se domluvily se žákyněmi, že půjdeme zítra dělat palačinky, tak abych nemusela odbíhat na záchod s těma hodně postiženými žáky...

Stačí ale domluvit se s ostatními ve službě, aby s tím počítali, je to tak? Takto to je asi spíše nastavené, že asistentky se zdravotním vykonávají spíše tu hygienu?

Mno právě... tak se to dá asi říct, ale já bych ráda i více podnikala jiné aktivity a činnosti. Ale ono se to nějak zařídit dá, jen se musí více plánovat ty činnosti všechny a více komunikovat s kolegyněmi, pak to asi problém nebude...

Jinak oproti nemocnici je tady hodně výhod. Volné víkendy, svátky, všechny prázdniny, to je určitě velký benefit. No i vlastně ty platové tabulky, protože třeba v té akciovce seš pořád ve stejný, od začátku do konce a tady máš jasně, no na základě praxe, prostě automatický postup. A i když si doděláš vzdělání, tak se to také projeví...

Jinak hodně negativní pro mě je, když mám celý týden noční a vůbec nikoho z těch studentů nevidím, že se mě i ptají, jestli vůbec chodím do práce, ztratíš přehled o žácích a třeba i o diagnostických pobytech. Víím, že to asi jinak nejde, jen tohle vnímám jako negativní věc. No pak někteří ty kolegové a taky ty mezilidské vztahy, jako donášení. Ale to je asi takový všude, kde je velký kolektiv. Co se týká těch směn, tak víím, že se to zkoušelo, aby se to změnilo, ale asi to v rámci dodržování všech zákonných norem prostě nejde...

A ještě něco jiného tě napadá, co by šlo vylepšit?

Takový to, ta náplň mojí práce, abych jen nekoupala... teď to vyzkouším a budu vědět, zda se to dá nějak udělat, s ostatními domluvit a jestli to bude fungovat. Taky bych se ráda více dostala na mimoškolní akce, výjezdy, spíše tam jezdí vychovatelé... a vyšší mzda také není nikdy na škodu... pochvalu máme, to jo. A co ještě vylepšit? Možná nějaké benefiční karty? I když my to máme možná v odměnách... asi mě už nic konkrétního nenapadá.

Dobře, tak moc děkuji za tvůj čas a rozhovor.

Rádo se stalo...

Příloha B Pracovní list č. 2, barevné odlišení odpovědí na dílčí výzkumné otázky

tom, že děláme na tři směny, a ne vždy se s učiteli můžeme potkat. A my si třeba do doučování potom rozdělíme i podle toho, kdo z nás, co ovládá za předměty, někdo umí jazyk, někdo spíše matiku a my už to mezi sebou víme, tak tomu žákovi i poradíme, na koho se má obrátit.

Další otázka č. 6: Jak vnímáš svoji roli v pracovním týmu? Co například mezilidské vztahy na pracovišti, vzájemná spolupráce apod?

No tak jako že jsme velký kolektiv, tak jako většinou se vychází jakoby dobře, ale ne se všema jako nemůžeme být se všema jako stoprocentně kamarádi... tak je to zase o té toleranci, prostě a potom pochopení no ale hlavně, jak říkám budu se opakovat, že vlastně tu práci musí dělat lidi, jak se to říká jako se srdcem prostě nebo jako se srdíčkem... jsou tady takoví zaměstnanci, co opravdu k tomu mají cit a to jsou tady někteří, který jako jsou takový a makový... ale prostě to musí vycházet z toho srdce...

Svým způsobem já vycházím se všemi, nejsem konfliktní typ a nevyvolávám spory.

Tak už jenom to, jak dlouho tady pracuješ, tak to o něčem svědčí...

No my jsme tady pro děcka...

A máš s někým vyloženě přátelské vztahy, že se třeba stýkáte i po pracovní době?

Mám tady spoustu přátel, vlastně ta akademie mi dala hodně přátel nových, vlastně ale i z řad žáků je to tak. S některými žáky se vídám dodnes, jezdíme na dovolené, víme o sobě, komunikujeme. A to samé i z řad zaměstnanců.

Děkuji. Otázka č. 7 tedy zní: Co ti pomáhá při práci?

No tedy co mě mně hodně pomáhá, co mě hodně motivuje, tak ten posunul těch žáků, že vlastně i když je vidím, že s tím žákem můžu, pracovat a on má chuť jako by se zlepšoval v něčem a pak vidím ten výsledek, tak to je pro mě taková ta největší motivace a ale samozřejmě je to zase práce celého týmu. A musí celý tým jako v tom jako být soudržný a jet stejnou linku, že jo...

Ještě něco kladného vnímáš na téhle práci, důvod, že jsi rád, že máš zrovna tuto práci?

Mně to dává smysl ta práce a vlastně to je pro mě rozhodujícího. To, že toho studenta, kterého někam posuneme, ten výsledek, že ho vlastně posuneme a připravíme do života. O té spokojenosti nerozhoduje tolik ta výplata, to si nemůžu stěžovat, ale je fakt, že ty prázdniny jsou taky fajn, je tady fajn kolektiv, až na některý výjimky, ale to je asi všude...

Příloha C Pracovní list č. 3, specifika práce všech informantů

Specifika práce – informant 1

původně jako zdravotní sestra. Později došlo k reorganizaci ve škole a byly jsme přeřazené na pozici asistent pedagoga se zdravotním vzděláním.

Sloužím třeba noční služby, protože je třeba, aby u některých žáků byl ten dohled prostě i v noci, dál se jedná o jejich polohování, dohled nad léky nebo děláme speciální zdravotní úkony hlavně u těch hodně postižených.

No já si myslím že asi by nejspíš měl v těch pedagogických nebo i jiných činnostech s žákem poslouchat nebo jak to mám formulovat, být k ruce tomu pedagogovi, ale právě, že u nás na internátě je to i po dohodě s žákem. Pomáhám třeba s učením, s úkoly, s přípravou do školy, ale i s hygienou, s oblékáním, což vlastně nemusí být z po domluvě s pedagogem nebo s vychovatelem. Ale žáci se na nás obracejí i třeba se vztahy, láskami, kamarádky spory mezi sebou a tak.

Jo, na tom internátě dělám funkci jako jejich maminka, když tam ji nemají, bych řekla. Ale na tom internátě je to takový komplexnější, že my se věnujeme i nějakým úkolům doučování přípravě do školy, ale i právě té hygieně, oblékání. Ale i dopomoci s úklidem pokojů, s úklidem prádla, pomáhám organizovat jejich čas, doprovod na kroužky, pomoc při kroužkách. Doprovody třeba ven na vycházku na autobus nebo tak nebo i urovnávání nějakých sporů mezi žáky.

nadiktovat úkol z němčiny, což já jsem jim pomoci nemohla, protože ovládám angličtinu. Takže to potom musím pomoc odmítnout a oni se obrátí na někoho jiného. Když chtějí pomoci s něčím jiným, tak vím, že můžu nejdéle do půl deváté, protože mým primárním úkolem je obstarat děvčata s těžkým zdravotním postižením.

tahle práce je mnohem víc časově náročná, ještě když chystám oblečení, školu, ukládám do postele. Třeba přes snídani a obědy se setkáváme se školními asistenty v jídelně, kde dopomáháme žákům při stravování, ale třeba někteří žáci mají na internátě svoje jídlo, takže potřebují dopomoc někdy i s přípravou, s vyndáním z mrazáku, pomoci s ohřátím v mikrovlnce nebo i jenom přípravou nějakých ovesných kaší, jenom zalít s horkou vodou. Někteří se bojí manipulovat anebo nemůžou ani nejsou schopni to zvládnout a přenést na pokoj. Jsem takový jejich osobní asistent.

Jo, v podstatě tady v podstatě zastupuji jejich maminku nebo kamarádku.

i vyplyne další rozhovor na to téma a že se třeba svěří.

Specifika práce – informant 2

Tak obsah práce asistenta pedagoga by měl být asi asistence při hygieně, asistence při přípravě do školy, oblíkání, příprava na spánek. A zároveň by to mělo být jakési doučování se žáky, ať už školních věcí anebo doučovat nebo připravovat v nějakých dovednostech, na který nestačí vychovatel. Moji práci ovlivňuje i to, že vedu se ženou dramatický kroužek a děláme divadlo.

Takže i tam máš možnost na ně výchovně působit, vyrábíte kulisy, učíte se texty, jezdíte na soutěže.

Ano, to souhlasí. Snažíme se o jejich odreagování, relax, přitom cvičí paměť a dostanou se mezi intaktní společnost na soutěžích. Dá se říct jako několikrát ročně na ty soutěže a vystoupení, a to jsou jednorázový jako jednodenní akce nebo i vícedenní. Tam se o ty žáky musíme postarat po všech stránkách, nejnáročnější jsou asi ty přesuny na různá podia. To jezdíme i o velkých prázdninách a reprezentujeme tak naši školu. To bývá náročnější, pobyt se vším všudy, zkoušky, kostýmy a podobně. , kde jsou ty vztahy vybudované tak trošku jinak. Internátní asistenti se s nimi setkávají i po pracovní době, kdy oni třeba něco potřebují, požádají a pokud můžeme, vyjdeme jim vstříc.

Specifika práce – informant 3

Tedy vzhledem k těmto žákům je pro mě nejdůležitější, abych je co nejvíc osamostatnila. Nejdřív musím toho žáka poznat, abych věděla, jaký mám možnosti, ... A s tím jsme nacvičovali chůzi.

Trénovali jsme hodně, nejdříve chůzi po schodech, kde se mohla držet zábradlí, potom s chodítkem.

, než když jsi s nimi velká kamarádka a něco jim třeba někdy nalháváš... tak prostě lepší říct, že na to nemáš diplomatically, přehodnot' to a dej si menší cíl a pak si můžeš posunout dál...

Mám hlavně odpolední směny, takže když přijdu do práce, tak v podstatě jdu pomáhat na obědy, samozřejmě pak je to o nějaké ty dopomoci na toaletách že jo a čeká se, než přijdou žáci postupně dle rozvrhu ze školy. Samozřejmě ozvou se telefonama, takže to je o nějaké přípravě do školy už dneska třeba vědí, že se na mě můžou obrátit na nějaký menší doučování že jo skrz matematiku, přípravu do školy ekonomiku, s některými chodím třeba po schodech a tím nacvičujeme chůzi, nebo s jiným žákem chodíme v chodítku, s další procvičujeme chůzi o berlích,

, ti po úrazu potřebují hlavně tu sebeobsluhu zdokonalit.

Třeba s 10 žáky pracuji pravidelně a intenzivně, oni vědí, že můžou zavolat, jsme na sebe již zvyklí. Samozřejmě, když někdo mě osloví jiný, nemám s tím problém, třeba teď přibyla další žákyně na doučování matematiky.

je potřeba vyrobit nějaké pomůcky nebo něco na školní akci

Pokud se dvě děvčata pohádají kvůli maličkosti na pokoji, tak se to snažím vyřešit sama, S žáky to mám tak, že pokud spolu chceme pracovat, tak to musí být tak, jak jsme se domluvili, já mám ráda pořádek a řád, jsem ráda, když to mám nalajnované a aby to fungovalo, tak i kvůli časovému harmonogramu to žáci musí tak nějak dodržovat, když chtějí pomoc ode mě.

Specifika práce – informant 4

dopomoc, prodloužená ruka, jako oblíkání, svlíkání, hygiena...vlastně s tím mají intimními věcmi, to byla naše hlavní náplň práce. Po čase to přešlo vlastně na výpomoc jakoby vychovatelům, že jsme jim vypomáhali na kroužkách nebo jako doprovody k autobusům, doktorům, výletům a školním akcím.

osobní asistent, pro jinýho žáka spíše kamarád, kterému se potřebuje svěřit a ani s ním třeba jinak tolik nepracuji. Jsou tady kluci, co žijí se svou mamkou a chybí jim táta...tak možná s některými věcmi by se obrátili na otce nebo svěřili jemu, ale nemají možnost. Tak třeba ten vozík jim opravím já, a ještě si u toho pokecáme o těch takových klučičích věcech.

, jakože doučování, úkoly, příprava učení a takových těch věcí

to doučování potom rozdělíme i podle toho, kdo z nás, co ovládá za předměty, někdo umí jazyk, někdo spíše matiku a my už to mezi sebou víme, tak tomu žákovi i poradíme, na koho se má obrátit.

Specifika práce – informant 5

Ta práce je spíše rozdělená. Já se můžu angažovat i v přípravě na školu a všeho toho okolo, pokud zvládnou to, co zrovna probírají, tak se s žáky i učím. Ale spíše je to ta práce, která se týká toho zdravotního úseku, je to ošetřovatelství... Pokud má někdo nějaké defekty nebo je s něčím léčený, dohled nad užíváním léků, hygiena. Ale zároveň při hygieně i při jakýchkoliv kontaktů je můžeš vlastně vést k samostatnosti, to se týká i v té koupelně nebo pořádku na pokoji. Prostě s nimi pracovat ve více směrech.

Ano, pokud to časově zvládám, tak potom se věnuji spíše té pedagogické práci. Ale často to je opravdu nakombinované, neboť ty žákyně s těžkým postižením potřebují také dopomoc s přípravou do školy **nebo si chtějí popovídat, svěřit se...**

Což tady ne, tady je výchova, je tady jiný systém a jiná náplň práce. I když se školou pomáháme také...